

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra bohemistiky

Česká filologie se zaměřením na editorskou práci ve sdělovacích
prostředcích

**Proměna vydávání překladové
beletrie na pozadí transformace
knižního trhu 90. let**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vypracovala: Vendula Šuterová
Vedoucí: Mgr. Lenka Pořízková, Ph.D.

2022

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Olomouci dne 27. 4. 2022

Podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí práce Mgr. Lence Pořízkové, Ph.D. za její podnětné komentáře, hodnocení a bezednou trpělivost.

Obsah

Obsah	4
Úvod.....	6
I. Vydávání překladové beletrie před rokem 1989 v kontextu centrálně plánovaného knižního trhu 8	
<i>a. Strategie centrálně řízeného knižního trhu</i>	8
II. Pozice překladové literatury	10
<i>a. Nakladatelé a edice</i>	13
<i>Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění.....</i>	13
<i>Melantrich</i>	16
<i>Mladá fronta</i>	17
<i>Svoboda</i>	18
<i>Vyšehrad.....</i>	19
<i>b. Nakladatelská a překladatelská praxe.....</i>	20
III. Transformace knižního trhu po roce 1989	24
<i>a. Zánik dosavadních nakladatelství.....</i>	25
<i>b. Vznik nových nakladatelských subjektů a edičních řad.....</i>	26
<i>Argo.....</i>	27
<i>Atlantis</i>	29
<i>Paseka</i>	30
<i>Vyšehrad.....</i>	31
<i>Volvox Globator.....</i>	31
<i>Torst.....</i>	32
<i>Mladá fronta</i>	32
<i>Nakladatelství Ivo Železný.....</i>	33
IV. Situace překladové beletrie v první polovině 90. let	35
<i>a. Nové postupy a strategie ve vydávání překladových knih</i>	35

b. Pozice překladatelů.....	36
c. Překládané jazyky	38
V. Podpora překladové literatury	43
a. Překladatelské ceny	43
b. Podpora překladů ze strany cizích států	45
c. Doprovodné aktivity (knižní veletrhy)	46
Závěr.....	48
Bibliografie	50
Elektronické zdroje	51

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá proměnou vydávání překladové beletrie na českém knižním trhu po roce 1989. Jejím cílem je porovnání podoby, vydávání a postavení překládaných beletristických textů před a po změně režimu na našem území. Jedná se především o práci syntetickou, snaží se tedy shromáždit co nejvíce dostupných údajů z různých zdrojů a na základě nich vytvořit komplexní představu o tom, jak vypadalo vydávání překladové literatury před rokem 1989 a po něm.

V práci je zpočátku popsán knižní trh, dále nakladatelé a překladatelé, kteří v něm figurovali a ujali se převádění cizojazyčných textů do češtiny před rokem 1989. Důležitou otázkou je, jaký vliv měla politická situace v tehdejší Československu na vydávání překladové literatury. Zasažovala do překladů cenzura a jakým způsobem? Předpokladem je, že od roku 1948 až do roku 1989 převažovala díla překládaná ze sovětských literatur a díla západní byla potlačována. Zároveň na trhu fungovalo menší množství nakladatelských subjektů, tudíž se můžeme domnívat, že počet titulů a jejich žánrové spektrum bylo také omezené. Celkový počet vydávaných publikací lze dohledat v *Socialistické ročence*, ta ovšem nevede záznamy o podílu původní a překladové literatury, ale pouze celkové počty titulů a jejich nákladů, pro mou práci se proto tyto údaje jevily jako bezcenné.

Práce se dále věnuje transformaci knižního trhu, která měla dopad na počet působících nakladatelů, počet překládaných a publikovaných knih. Součástí je také přiblížení toho, jak se měnilo postavení překladatele ve společnosti a jak se celkově vyvíjela překladatelská praxe před rokem 1989 a po něm.

V práci je obsažena analýza počtu překládaných titulů dle informací z katalogu Národní knihovny ČR, který se stal hlavním zdrojem určování počtu vydaných publikací po roce 1989. Nevýhodou tohoto zdroje je pochybnost nad tím, zda v nově nastolených tržních podmínkách všichni nakladatelé pečlivě odevzdávali povinné výtisky do Národní knihovny. Počty titulů tedy mohly být ve skutečnosti o něco vyšší, než uvádí katalog. V katalogu dále musíme počítat s přítomností zdvojených katalogových záznamů, tato skutečnost by ovšem neměla mít vliv na určování procentního podílu překládaných jazyků, neboť všechny údaje byly čerpány z tohoto zdroje.

Dále bakalářská práce přechází ke zkoumání proměny jazykového spektra, formování nakladatelských strategií a také postavení překladové beletrie na českém knižním trhu. Jsou zde popsány formy podpory tvorby překladů, ať už se jedná o překladatelské ceny, které mají sloužit jako motivace pro překladatele, nebo stipendia a granty států přispívající na

překlady národních literatur v cizích jazycích, které jsou také důležitým faktorem pro vydávání překladové beletrie po roce 1989.

I. Vydávání překladové beletrie před rokem 1989 v kontextu centrálně plánovaného knižního trhu

a. Strategie centrálně řízeného knižního trhu

Po skončení druhé světové války byl český knižní trh značně roztržštěný a poznamenaný německou okupací našeho území. Snahy o obnovení kontinuity a rozkvětu knižní sféry byly ovšem přerušeny tlakem nově se prosazujícího režimu.

Tendence k ovládnutí a kontrole trhu s periodickým i neperiodickým tiskem lze vidět od samého konce války. Již od roku 1945 nemohla být na našem území vytištěna kniha bez předchozího schválení ministerstvem informací.¹

Nakladatelé museli ministerstvu předkládat své roční ediční plány, ve kterých se kontrolovalo, zda plánovaná díla mají dostatečný význam a hodnotu pro národní kulturní bohatství a formování společnosti.

Definitivně byla tradice existence soukromých českých knihkupců a nakladatelů přerušena 24. března roku 1949, kdy byl přijat zákon č. 94/1949 Sb., *o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací*. Tímto zákonem se vydávání periodických i neperiodických publikací dostalo plně pod kontrolu státu. Zákon ukládal za povinnost podávat žádosti pro udělení oprávnění k vydávání neperiodických publikací, dále bylo také nutné povolení ke zřízení vydavatelských podniků, čímž se *de facto* zamezilo vydávání publikací jednotlivcům.

V důvodové zprávě², která byla k zákonu přiložena a měla vysvětlit nutnost jeho přijetí, byly opět zdůrazňovány stejné motivy jako v předchozích letech, a tedy potřeba šetrného hospodaření s papírem a zamezení vydávání zbytečných publikací, které nijak neformují společnost a nejsou výchovné. Především mělo být zamezeno nakladatelům uplatňovat

¹ JANOUŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989* [online]. Praha: Academia, 2008 [cit. 2022-04-26]. ISBN 978-80-200-1527-3. Dostupné z: https://www.ucl.cas.cz/edicce/images/data/dejiny/dcl_1945-1989/I/celá%20kniha.pdf

² FIERLINGER, Zdeněk, KOPECKÝ, Václav. Důvodová zpráva. In *Knihy do rukou lidu. Zákon o vydávání knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1949, s. 29–35.

„na našem knižním trhu tendenční cizí literaturu, zvláště pak známou západnickou literaturu memoirovou“.³

V říjnu roku 1948 byla zřízena Prozatímní ediční rada, jež měla být kontrolním orgánem pro úplné zamezení vydávání ideologicky závadných publikací. Dne 15. prosince 1950 ji nahradila nově vzniklá Ediční rada, která měla za úkol každý rok připravovat ediční plán pro všechna nakladatelství a zároveň udělovala povolení pro vydání daného titulu. Nakladatelství byla zestátněna a každému byl stanoven konkrétní ediční profil, nakladatel byl tedy zaměřen na konkrétní žánr literatury.

Způsoby dozoru spočívaly především ve stanovení rozpočtu a přidělu papíru pro každé nakladatelství, dále ve vysoké míře cenzury, kterou zajišťovali kádroví pracovníci dosazení na vedoucí místa v nakladatelstvích, a v neposlední řadě byla produkce řízena také pomocí přidělu deviz na zahraniční tituly.⁴

„Do listopadu roku 1989 tu tedy v podmínkách socialistické knižní kultury působilo v České republice celkem padesát sedm nakladatelství, přičemž některá nakladatelství se postupem času slučují, jiná zanikají a další vznikají.“⁵

³ KOPECKÝ, Václav. *Knihy do rukou lidu!: Zákon o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací : Projevy a dokumenty*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1949. Malá knihovna informací.

⁴ HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949-2006*. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-165-3. s. 11.

⁵ HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949-2006*. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-165-3. s. 10.

II. Pozice překladové literatury

V letech 1945–1948 došlo k obnovení činnosti malých soukromých nakladatelství, u nichž základy předválečného edičního profilu tvořila často právě překladová literatura – například nakladatelství J. V. Pojer v Brně, které vydávalo edici *Atlantis* s francouzskými a anglickými překlady.⁶ V návaznosti na předválečnou tradici tato nakladatelství vydala mnoho překladů, které se tehdy vymykaly soudobé ideologii komunistické strany, z jejíž pozice sílily tlaky na jednotnou představu o kultuře, která by splňovala hodnoty socialistické společnosti – takto vycházely například v nakladatelství Dobré dílo ve Staré Říši překlady katolicky laděných publikací – například *Brána pokorných* od Léona Bloye.⁷

V padesátých letech bylo hlavním cílem ministerstva informací vzbudit zájem o národní literaturu, proto byla upřednostňována díla českých autorů (především byli vyzdvihováni čeští básníci), popřípadě jejich sovětských vzorů či dalších autorů lidově demokratických zemí. Vznikaly tak primárně edice orientované na bohatství české a sovětské literatury. Tento literární nacionalismus navazuje na tradici, rodící se již za druhé republiky a pokračující i za války, kdy se úzkost národa o vlastní budoucnost a zároveň touha po opětovném zrovnoprávnění češtiny s ostatními jazyky promítala do vydávaných děl – zájem byl přirozeně o české klasiky, například o Aloise Jiráska, Jana Nerudu či dílo Boženy Němcové.⁸

Důraz měl být kladen na vyváženost produkce děl překládaných z významných zahraničních literatur, přesto byl podporován poválečný negativní vztah k němčině a úpadek překladů z německé jazykové oblasti a naopak sovětská díla měla především krátce po komunistickém převratu přednostní pozici. Režimem byly účelově poskytovány značné výhody pro nakladatele vydávající díla přeložená ze sovětské literatury (například zvýhodněný přiděl papíru, státní a stranické dotace a podobně). Některá nakladatelství se přímo specializovala na propagaci sovětských děl, například vydavatelství Mír a socialismus. Základnu si komunistická strana vytvořila v politickém nakladatelství Svoboda, ve kterém byl ediční program sestaven na míru pro šíření prosovětských

⁶ JANOUŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989* [online]. Praha: Academia, 2008 [cit. 2022-04-26]. ISBN 978-80-200-1527-3. Dostupné z: https://www.ucl.cas.cz/edicee/images/data/dejiny/dcl_1945-1989/I/celá%20kniha.pdf

⁷ Tamtéž.

⁸ ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati--: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia, 2014, Historie. ISBN 978-80-200-2404-6, s. 296.

myšlenek, překlady ze sovětské literatury dominovaly v edicích *Knihovna Svobody* nebo *Spisovatelé Sovětského svazu*. Platformou sovětských děl pro mládež byla Mladá fronta, která již v roce 1945 zahájila edici pro sovětskou prózu *Nástup*. Dalším nakladatelstvím specializujícím se na propagaci děl Sovětského svazu bylo nakladatelství Svět sovětů, které se zpočátku zaměřovalo na propagačně naučnou literaturu a později zejména na beletrii.⁹ Za účelem rozšiřování ruskojazyčné literatury byla zřízena také speciální knihkupecká síť Sovětská kniha (od roku 1953).¹⁰

Zvlášť v padesátých letech bylo prioritou vydávat marxisticko-leninskou teoretickou literaturu, nové učebnice a teprve až poté beletrii, která ovšem musela splňovat kritéria rodícího se socialismu. Ze západních literatur se k nám dostala pouze díla, která odhalovala „špatnosti kapitalismu“.¹¹ Docházelo také k důsledné regulaci většího množství překladů stejného díla motivované šetrným hospodařením s papírem, ale také energiemi, neboť vytvoření jednoho velkého nákladu bylo výhodnější než tvorba několika malých. Kniha měla být levným a pro všechny dostupným produktem.

Překlady vycházely v socialistické ČSSR ve zredigovaných verzích¹² nebo s patřičným doslovem, ve kterém bylo dílo ideologicky náležitě vysvětleno či zaštitěno politicky uznávanou autoritou. Prováděla se redakce textu, při které docházelo k úpravám samotným překladatelem i redaktorem. Úpravy byly jistou formou cenzury, například se eliminovaly vulgarismy či výrazy, které nějakým způsobem narážely na totalitní režim v Československu nebo jiným způsobem hanlivě označovaly socialistický režim.

V šedesátých letech se začalo ukazovat, že centrálně plánované vydávání vede na jedné straně k hromadění některých titulů ve skladech a na straně druhé k úplné absenci některých druhů knih (například knih jazykových), proto přirozeně došlo k několika změnám na knižním trhu – například k decentralizaci, kdy se národní podnik Kniha rozdělil do několika krajských podniků,¹³ a dále k rozpadu gescí, který zapříčinil také změnu

⁹ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, 649 s. ISBN 978-80-200-2407-7, s.162.

¹⁰ ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati--: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia, 2014, Historie. ISBN 978-80-200-2404-6, s. 328.

¹¹ ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati--: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia, 2014, Historie. ISBN 978-80-200-2404-6, s. 326.

¹² Josef Škvorecký: „Po bouři nad Zbabělci jsem se stal nedobrovolným překladatelem“, rozhovor vedl Jan Zelenka in S. Rubáš (ed.): *Slovo za slovem*, cit. dílo, s. 393–406, zde s. 394.

¹³ ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati--: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia, 2014, 499 s. Historie. ISBN 978-80-200-2404-6, s. 356.

edičních plánů. Role překladatele jakožto prostředníka pro kontakt se světem za hranicemi se v tomto období ještě umocnila. Na československý trh se začaly dostávat překlady velké světové moderní literární tvorby – například J. D. Salinger a jeho *Kdo chytá v žitě* (překlad Luba a Rudolf Pellarovi), William Styron a *Dlouhý pochod* (překlad Josef Škvorecký) či Günter Grassův *Plechový bubínek* (překlad Vladimír Kafka). Zároveň se vydávali již známí, ale v padesátých letech zakazovaní světoví autoři, jako byl Ernest Hemingway, William Faulkner a Graham Greene.¹⁴

Hlavní doménou pro překladatele v šedesátých letech byla revue *Světová literatura*, český literární časopis, který vydávalo od roku 1956 Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění (nesoucí od roku 1966 název Odeon). Zde vycházela v českých překladech významná díla zahraničních básníků a prozaiků. Revue poskytovala prostor pro díla, která nemohla vyjít v ucelené knižní podobě, a zde byla představena formou recenze nebo románu na pokračování. Po normalizaci došlo k přeorientování časopisu na socialistický realismus.

Po roce 1968 vzniklo velké množství exilových nakladatelství, která mohla vydávat díla sice v menších nákladech, ale zato byla jejich nabídka rozmanitější. Exiloví nakladatelé vydávali především domácí zakázané autory, ale objevily se u nich také překlady západních autorů, například v nakladatelství Index v Kolíně nad Rýnem vyšla Orwellova *Farma zvířat*¹⁵ nebo *Magická Praha* A. M. Ripellina¹⁶. V curyšském nakladatelství Konfrontace tvořily překlady významnou součást edičního profilu, vyšlo zde například první české vydání Solženicynova *Souostroví Gulag*.¹⁷

V sedmdesátých a osmdesátých letech se navzdory normalizačním tlakům v rámci překladatelských aktivit prosazovala tvorba angloamerická, byli vydáváni autoři jako John Irving, Kurt Vonnegut a další. Hlavně na počátku sedmdesátých let byl režimem opět kladen důraz na angažovanou překladovou beletrii z literatur socialistických států.

¹⁴ JANOUŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ. *Dějiny české literatury 1945-1989*. III, 1958-1969. Praha: Academia, 2008, 549 s. ISBN 9788020015839, s. 108.

¹⁵ JANOUŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ. *Dějiny české literatury 1945-1989*. IV, 1969-1989. Praha: Academia, 2008, 977 s. ISBN 9788020016317, s. 148.

¹⁶ PŘIBÁŇ, Michal. Index. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 13.2.2017 [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1705&hl=index+>

¹⁷ PŘIBÁŇ, Michal. Konfrontace. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 3.3.2015 [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1768&hl=konfrontace+>

Normalizační vývoj doprovázely rozsáhlé personální změny ve vedení nakladatelství (Albatros, Mladá fronta, Odeon, Orbis), týkaly se ovšem také překladatelů a editorů. Řada překladatelů byla nucena publikovat pouze pod cizím jménem nebo v samizdatu či exilových nakladatelstvích.

Druhá polovina let osmdesátých vykazuje změny sovětských překladů souvisejících s politickým vývojem v Sovětském svazu. Začínají se objevovat starší díla, která kriticky pohlíží na sovětskou společnost.

Překlady se stále přizpůsobovaly měnícímu se politickému prostředí. V podstatě bez přerušení byla vydávána edice *Knihovna klasiků* v nakladatelství Odeon, i během normalizace si nakladatelství udrželo svou silnou pozici ve vydávání překladových titulů.

a. Nakladatelé a edice

Na našem území fungovalo v letech 1948–1989 celkem 57 nakladatelství,¹⁸ každé mělo svůj úzce zaměřený ediční profil, který mu byl vedoucí politickou stranou přidělen na základě systému gescí. Vedoucí postavení mělo nakladatelství Československý spisovatel, kam byla zpočátku soustředěna také tvorba zahraniční, v roce 1953 ovšem vzniklo nakladatelství Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, jež se mělo specializovat na světová díla, a některé zaběhlé ediční řady od Československého spisovatele přebralo.

Níže uvádím několik nakladatelství, jejichž produkce zahrnovala překladovou literaturu a která se mnohdy podílela na utváření knižního trhu i po roce 1989. Zároveň jsou právě tato nakladatelství často zmiňována mezi pamětníky působícími na knižním trhu v předlistopadové době. Tato nakladatelství měla vliv i na nově vzniklé nakladatelské domy po roce 1989 a byla odrazovým můstkem pro tvorbu jejich edic.

Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění

Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění bylo hned po Československém spisovateli nejvýznamnějším nakladatelstvím v socialistickém Československu. Vzniklo v lednu roku 1953 a státem mu byly svěřeny oblasti klasické domácí i zahraniční literatury a soudobé světové beletrie, mělo tak výsadní postavení, neboť zahraniční literatura

¹⁸ HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949–2006*, Praha 2007, ISBN 978-80-7277-165 3, s. 10.

představovala pro čtenáře kontakt se světem. Zároveň se nakladatelství zasadilo o široké spektrum jazykových oblastí, z nichž byla díla přeložena.

Nakladatelství „představovalo největšího producenta překladové literatury s vysokou úrovní vydávaných titulů (dokonce z perštiny či eskymáctiny).“¹⁹ Od 1. ledna 1966 neslo nakladatelství nový název – Odeon.

Za dobu existence nakladatelství v něm vznikla velká řada edic, jejichž zaměření se ve velké míře orientovalo na zahraniční literaturu, zpočátku převažovala díla klasiků, ale postupně se stále více objevovala soudobá světová tvorba. Dalo by se říci, že trendy ve vydávání určitého typu překladové literatury, které zde vznikaly, se dají zobecnit na celou překladatelskou praxi té doby, protože jiná nakladatelství nemohla světovou literaturu vydávat v tak velké míře, a tudíž se většina překladatelů soustředila kolem nakladatelství Odeon.

Začátek padesátých let byl stejně jako u jiných nakladatelských domů příznačný dominancí edičních řad zaměřených na sovětské autory. Z množství socialistických řad lze jmenovat například edici *Sovětsští spisovatelé* (1953–1954), později v době normalizace vyšla řada *Klasikové sovětské prózy* (1972–1976) a na ni navazující edice *Próza sovětských národů* (1976–1987), kde byli představeni neruští autoři zemí SSSR (například estonští a ukrajinští spisovatelé). Došlo také k mezinárodní spolupráci socialistických zemí na podporu překladů jejich národních děl, na základě toho vznikly řady *Ilustrovaná česko-sovětská edice* (1977–1989), *Knižnice Vítězství* a edice *Nový svět*.

Politické rozvolnění v šedesátých letech umožnilo rozšířit spektrum v edičním profilu o autory a žánry, které mohly dosud vycházet jen výjimečně. Na počátku dekády byla založena ediční řada 3x zaměřující se na detektivní žánr, který byl v minulém desetiletí kulturní politikou zakázán. Edice pomocí trojice románů představila klasiky žánru, ale i nové, méně známé autory. V této řadě vyšla díla například Agathy Christie, Elleryho Queeny a Raymonda Chandlera.

Od poloviny šedesátých let se Odeon snažil poskytnout čtenářům literaturu z celého světa, tedy i z méně frekventovaných jazyků. Důležitou byla edice *Soudobá světová próza* fungující již od roku 1953. Tato ediční řada předkládala novinky světové románové a povídkové tvorby napříč jazykovými oblastmi – vycházela zde próza francouzská,

¹⁹ HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949-2006*. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-165-3. s. 242.

německá, italská, polská, britská, americká, ale také argentinská, brazilská, peruánská a kubánská.²⁰ Do roku 1993 vyšlo v rámci této ediční řady 419 svazků.²¹ Nakladatelství se navzdory politickému vývoji neustále snažilo přinášet do českého prostředí trendy světové literatury a obsáhnout ve své edici nejvýznamnější soudobé tituly. Odeon vydal v této ediční řadě například první překlady knih Normana Mailera, Ernesta Hemingwaye nebo překlad novely *Kdo chytá v žitě* od J. D. Salingera. Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let zase seznamuje čtenáře s překlady autorů takzvaného magického realismu – například J. L. Borges a Gabriel García Márquez.

Mezi dlouhodobě vydávané edice patřily například řada *Národní knihovny* či edice *Světová knihovna* (1961–1992), která fungovala od roku 1961 jako fond světové literatury.²² Edice byla na trhu svým rozsahem jedinečná a představovala čtenářům díla antického období, díla italská, španělská, francouzská i anglická. Největší zastoupení v této edici tvořili autoři francouzští (Honoré de Balzac, Victor Hugo, George Sandová) a poté teprve autoři ruští (L. N. Tolstoj, F. M. Dostojevskij).²³

Režimem bylo podporováno vydávání klasických děl, které nakladatelství sdružovalo do edice *Knihovna klasiků* (1953–1990), v níž vycházela i díla původem portugalská, dánská, švédská, norská, čínská, a *Galerie klasiků* (1975–1990), v níž převažovala literatura ruská.

Vysokou ediční i výtvarnou úroveň se podařilo Odeonu udržet i po normalizaci, kdy v edici *GAMA – Galerie moderních autorů* nakladatelství vydávalo díla soudobých světových autorů a také nová vydání oblíbených románů. Díky své kvalitě bylo i v tomto nepříznivém období považováno za nejprestižnější nakladatelství.

²⁰ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, 649 s. ISBN 978-80-200-2407-7, s. 299.

²¹ KLÍMOVÁ, Nikola, ed. *České knižní obálky v edičních řadách: SNKLHU Odeon 1953-1995*. V Praze: UMPRUM, 2016. ISBN 978-80-87989-20-3. s. 68.

²² PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, 649 s. ISBN 978-80-200-2407-7, s. 299.

²³ KLÍMOVÁ, Nikola, ed. *České knižní obálky v edičních řadách: SNKLHU Odeon 1953-1995*. V Praze: UMPRUM, 2016. ISBN 978-80-87989-20-3. s. 186.

Teoretické texty o pojetí překladatelské práce a komentované překlady 19. a 20. století přinesla řada *Český překlad*.²⁴ V této ediční řadě vyšlo mj. šest svazků překladů Shakespearova díla a také soubor českých překladů Poeova *Havrana*.²⁵

Nejvýraznějším počinem nakladatelství byl od roku 1956 dvouměsíčník *Světová literatura – revue zahraničních literatur*. Časopisy obsahovaly recenze na jednotlivá díla a autory, dále se v nich objevovaly eseje, články a především rozsáhlé prózy na pokračování, které v určité době nemohly vyjít v ucelené knižní podobě.

Kvalitu překladů dokazuje také řada ocenění, které Odeon získal – např. Státní ceny pro autory a překladatele.

Melantrich

Nakladatelství datuje svůj vznik již do roku 1898 a zaměřovalo se na vydávání původní české i překladové beletrie. Ve dvacátých letech 20. století bylo nakladatelství jakýmsi průkopníkem překladové literatury, v čele s Jaroslavem Šaldou a Bedřichem Fučíkem. Až do počátku padesátých let Melantrich vydával překladové řady jako *Úroda krásné prózy*, shromažďující nová vydání starších titulů, *Nová polská knihovna*, *Dílo Thomase Manna* či ruskojazyčnou *Russkaja biblioteka*. Poté z produkce mizí především soudobá původní tvorba a je nahrazena tvorbou 19. a začátku 20. století. Překlady se také omezily na světovou klasiku (Honoré de Balzac, Charles Dickens, Victor Hugo). Jako ve většině nakladatelství v tomto období i zde převažovala beletrie ze sovětských zemí s propagandistickým charakterem. V těchto letech se nová česká tvorba v nakladatelství objevuje jen zřídka a překladová převažuje.²⁶

V šedesátých letech se projevilý důsledek gestorského systému, který většinu překladové literatury soustředil do nakladatelství pro ni předem určeného (zejména do Odeonu a Světa sovětů), proto byla v Melantrichu zahraniční tvorba zcela omezena.

Na konci šedesátých let vznikla edice *Panoráma* (1968–1993) věnovaná evropské literatuře. Převažovaly v ní překlady z němčiny, angličtiny a francouzštiny.²⁷

²⁴ *Několik pohledů na vydávání klasické literatury v SNKLHU*. Praha: SNKLHU, 1955. 153 s. Ediční plány některých dalších edic, s. 141.

²⁵ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, 649 s. ISBN 978-80-200-2407-7. s. 294.

²⁶ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, 649 s. ISBN 978-80-200-2407-7, s. 201.

²⁷ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, 649 s. ISBN 978-80-200-2407-7, s. 203.

Nakladatelství se i přes nepřízeň vládní ideologie snažilo prosazovat vydávání světové literatury, stalo se symbolem vzdoru a budova Melantrichu byla na konci osmdesátých let využita jako pódium pro mluvčí na demonstracích.

Mladá fronta

Mladá fronta vznikla v roce 1945 a již od začátku měla široký ediční profil, který rozsáhle pokrýval nejen českou, ale i světovou literaturu. Mladá fronta se zpočátku orientovala na literaturu sovětských a českých autorů se zaměřením na tvorbu pro mládež, postupem času do svých edic zařazovala také literaturu světových klasiků, ale i soudobých zahraničních autorů.

Základní beletristickou knižnicí byla edice *Boje*, která se zaměřovala především na soudobou sovětskou poezii a prózu.

V roce 1949 vznikla knižnice *Nástup*, která měla čtenářům představovat současnou světovou literaturu, stále v ní však převažovala tvorba sovětská.

Od roku 1949 fungovala také edice *Vpřed*, která zpočátku zařazovala do své řady pouze dobrodružné chlapecké romány sovětských autorů, poté do ní redakce začala přidávat i tematicky podobné tituly jiných zahraničních spisovatelů. Vyšla zde například díla Jacka Londona, Alex Weddingové nebo Julese Verna a Louise Stevensonova.

Šedesátá léta znamenala pro nakladatelství rozšíření nabídky o další překlady, které vycházely stále s menším odstupem od vydání originálu. Na počátku šedesátých let Mladá fronta iniciovala vznik edice důležitých děl světové literatury, nesla název *Máj* a přispívala do ní další československá nakladatelství (například Lidové nakladatelství, Naše vojsko nebo slovenská Smena). Byla zde vydávána literatura klasická (například A. P. Čechov, William Shakespeare, Mark Twain).

V sedmdesátých letech normalizační poměry zasáhly i do edičního programu nakladatelství Mladá fronta. Pestrost edic se opět zúžila na prosazování sovětských autorů a ruských klasiků. Znovu vyšlo několik děl v edici *Boje*, vznikla edice socialistických států *Knižnice Vítězství* (zde přispívalo také nakladatelství Odeon) a edice *Proud*.

Teprve až na konci sedmdesátých let se nakladatelství vrátilo ke své politice různorodého edičního programu a začalo opětovně vydávat překlady z němčiny,

francouzštiny, angličtiny, ale i z méně frekventovaných jazyků, jako byla estonština, arménština a rumunština.²⁸

Populární edice *Kapka* razila heslo „knihovna pro každého“,²⁹ proto byly v jejím rámci tvořeny levné knihy kapesního formátu, které představovaly beletrii 19. a první poloviny 20. století. Vyšla zde například díla Charlotte Brönteové, Maxima Gorkého, Victora Huga a Marka Twaina, ale také soudobí autoři, například Ernest Hemingway či Irwin Shaw.

Mladá fronta se výrazně zajímala o populární žánry, ke kterým patřilo sci-fi, humoristická literatura, western či detektivky. Nakladatelství vytvořilo edici *Smaragd*, která vydávala překladová díla detektivního charakteru od autorů, jako byla Agatha Christie nebo R. L. Stevenson.

Od roku 1967 vycházela *Edice 13*,³⁰ která zpracovávala díla pro mládež a zahrnovala právě populární žánry jako detektivky, westerny, dívčí romány a také vědecko-fantastické prózy.

Svoboda

Nakladatelství Svoboda vzniklo roku 1945 a bylo součástí stejnojmenných vydavatelských a tiskařských podniků KSČ. Nakladatelství bylo primárně koncipováno pro tvorbu publikací o socialismu, proto se jeho profil soustředil na překladovou beletrii z ruské a sovětské literatury (knižnice *Spisovatelé Sovětského svazu*). Populární beletristickou edicí byla už od roku 1945 *Knihovna Svobody*, v níž vycházela díla českých i světových autorů.

Knihy pro mládež byly edicí, kde vycházely krátké původní i zahraniční prózy.

Důležitou byla také ediční řada *Klasikové* přinášející obsáhlé antologie z děl světových klasiků (J. W. Goethe, Honoré de Balzac, Stendhal, Guy de Maupassant).³¹

Levnou kapesní edicí, která představovala světové texty napříč historií i současností byla řada *Světová četba* – kmenová edice Odeonu, kterou původně založilo nakladatelství Svoboda roku 1948.

V roce 1952 přestala existovat redakce beletrie a většina jejích redaktorů přešla do Státního nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, k obnovení redakce došlo až

²⁸ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, 649 s. ISBN 978-80-200-2407-7, s. 227.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, 649 s. ISBN 978-80-200-2407-7, s. 239.

³¹ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, 649 s. ISBN 978-80-200-2407-7, s. 490.

v roce 1956. V lednu roku 1953 bylo nakladatelství přejmenováno na Státní nakladatelství politické literatury a bylo oficiálně podřízeno ÚV KSČ.

Až od roku 1958 se nakladatelství začalo vracet k vydávání beletrie, byly založeny nové beletristická ediční řady, například *Jiskry*, *Omnia* (zaměřeni na dobrodružné, špionážní, vědecko-fantastické romány a světovou klasiku).

Obecně byl větší důraz v nakladatelství kladen na tvorbu publikací politických, filozofických a propagačních než na překladovou beletrii, která zde hrála marginální roli.

Vyšehrad

Nakladatelství a vydavatelství Vyšehrad založené v Praze roku 1934 mělo zpočátku úzkou profilaci, která se rozšířila paradoxně až během války na díla světových klasiků a soudobých českých autorů. V protektorátním období dominovala navzdory nacionalistickým tendencím překladová tvorba a nejvydávanější autorkou byla norská prozaička Sigrid Undsetová.³² Překladová literatura se stala pro nakladatelství v edičních plánech klíčovou.

Po válce řídil nakladatelství literární historik Bedřich Fučík, nakladatelství za jeho vedení stále vydávalo křesťanské a spirituální autory, ale zaměřilo se také na překladovou prózu soustředící se do edice *Epika. Nová řada*. V roce 1948 byl Bedřich Fučík funkce ředitele zbaven a ediční plán byl stejně jako u dalších nakladatelství výrazně omezen a soustředěn na literaturu ruskou a sovětskou. Dle systému gescí byla nakladatelství přidělena oblast českého venkovského románu 19. století, proto zde mělo být vydávání zahraničních autorů až na výjimky zakázáno.

V padesátých letech se výsledný ediční profil skládal ze čtyř beletristických knižnic, z nichž se dvě zaměřovaly na zahraniční tvorbu. Edice *Živý odkaz světa* přinášela nové překlady světové literatury – mezi autory, jejichž díla zde vyšla, patřil například Miguel de Cervantes, Charles Dickens a George Sandová.³³ Druhou edicí bylo *Nové slovo světa* vydávající překlady podle ideologického klíče³⁴.

³² PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, 649 s. ISBN 978-80-200-2407-7, s. 519.

³³ NOVÁK, Pravomil. *70 let nakladatelství Vyšehrad 1934-2004*. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-727-8.

³⁴ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, 649 s. ISBN 978-80-200-2407-7, s. 521.

Od roku 1953 fungovalo nakladatelství pod názvem Lidová demokracie a vydávání bylo omezeno na politické potřeby.

Další ediční řadou byl *Vyšehrad*, kde mimo klasickou českou literaturu vycházela také překladová díla autorů, jako byli například Erich Maria Remarque, Kate O'Brienová či reedice oblíbených známých spisovatelů, mezi které patřili Lewis Wallace a Sigrid Undsetová.

V šedesátých letech se nakladatelství opět začalo orientovat více na světovou literaturu, zatímco česká šla do pozadí. V následujících letech vycházela díla mimo ediční řady, například od roku 1972 nakladatelství ve volné řadě vydávalo překladovou populární literaturu v čele s Agathou Christie a Jamesem Headleym.

Po normalizaci, která s sebou přinesla cenzurní zásahy i omezení edičních plánů, nakladatelství vydalo i několik volných řad překladů japonských autorů³⁵ a také klasických děl světové literatury. Beletristické a esejistické řady byly kulturní politikou zastaveny.

Až na konci osmdesátých let vznikla samostatná beletristická knihovna *Soudobá próza*, v jejímž rámci opakovaně vyšly překlady populárních románů Betty MacDonaldové, ale také překlady ze slovenštiny, polštiny a maďarštiny. Nakladatelství mělo kromě japonské literatury také velký zájem o literaturu hispánskou. Zasloužilo se o vydání nové verze překladu románu *Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha* (přeložil Zdeněk Šmíd) a také o představení hispanoamerických autorů, jako byli José Jiménez Lozano a Miguel Delibes.

b. Nakladatelská a překladatelská praxe

Ediční plány nakladatelů byly ovlivňovány vývojem politického prostředí a spolu s nimi i celková nakladatelská a překladatelská činnost.

V období normalizace se opět podobně jako v padesátých letech zvětšila míra cenzury, což mělo dopad na vydávání zahraničních titulů, ale také na působení českých překladatelů – část z nich nemohla pokračovat v publikaci přeložených titulů pod svým jménem. Důsledkem toho vznikl systém takzvaných „pokrývačů“ – osob, jimž bylo umožněno nadále překládat, a tak mohly propůjčit své jméno těm, kteří naopak publikovat nesměli. Josef Čermák, šéfredaktor a pozdější hlavní lektor nakladatelství Odeon, zmiňuje, že žádné konkrétní fyzické seznamy zakázaných osob neexistovaly, tyto informace se poskytovaly

³⁵ NOVÁK, Pravomil. *70 let nakladatelství Vyšehrad 1934-2004*. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-727-8, s. 27.

pouze důvěrně ředitelům.³⁶ Zároveň fungoval systém autocenzury, kdy se zkrátka všeobecně vědělo, kdo a co může či nemůže v nakladatelství vyjít, kdo může překládat a koho je nutno „pokrýt“. I při samotné redakci docházelo mnohdy k výrazným zásahům do textu, aby byly vyřazeny ideologicky nežádoucí jevy a text mohl být publikován. Často bylo jen na překladateli a redaktorovi, zda vydají titul s většími cenzurními zásahy, nebo jej raději nevydá vůbec.

Pro schválení titulu byly potřeba minimálně dva kladné lektorské posudky, počet se odvíjel od typu knihy a především autora. Ve sporných případech bylo potřeba využít politicky uznávané autority, která svým jménem a komentářem publikaci zaštitila a umožnila tím její vydání. Používaly se také doslovy autorů překladu, ve kterých se snažili dovysvětlit čtenáři interpretaci textu dle norem socialistické ideologie. Zakázáni byli zahraniční autoři, kteří se jakkoliv ohradili proti socialistickému vládnutí. Zvlášť v padesátých letech nemohli být vydáváni autoři textů takzvaně úpadkových – tedy surrealisté, existencialisté, nesměly vycházet knihy brakové (kovbojky, detektivky, červená knihovna). Zakázána byla dále díla autorů, jako byl Ernest Hemingway, William Faulkner a Graham Greene.³⁷

Problematickým se ukázal také jazyk, jímž bylo dané beletristické dílo napsáno. Podle komunistických představitelů se dělníci a pracující lidé vyjadřovali pouze spisovně, proto projevy nespisovnosti či dokonce vulgarity omezovaly vydávání soudobých světových děl. Jedním z problémových případů byl překlad Salingerova díla *Kdo chytá v žitě* od manželů Pellarových, jenž je expresivními, nespisovnými a vulgárními výrazy prosycený, vyšel poprvé až v roce 1960 v nakladatelství Odeon.

Dalším podobným případem je také překlad *Prezidenta Krokadýlů* Warrena Millera, který vytvořil nejspíš Josef Škvorecký („pokrytý“ Janem Zábranou). Tato kniha obsahovala soudobý americký slang a podle vládních představitelů ohrožovala mravnost národa, proto byla přístupná pouze pro překladatele jako studijní materiál.³⁸ Tady se mimo jiné projevuje budoucí problematičnost „pokrývačského systému“, neboť nelze zcela přesně určit, kdo je ve skutečnosti autorem překladu.

³⁶ Josef Čermák: „Být šéfredaktorem tak vvelkého nakladatelství nebyla sinekura, nýbrž tvrdá robota“, rozhovor vedla Jitka Nešporová in S. Rubáš (ed.): *Slovo za slovem*, cit. dílo, s. 21–39, zde s. 32.

³⁷ JANOUŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ. *Dějiny české literatury 1945-1989*. III, 1958-1969. Praha: Academia, 2008, 549 s. ISBN 9788020015839, s. 108.

³⁸ Eva Masnerová: „Má generace na pečlivost dost dbala“, rozhovor vedla Lucie Seibertová in S. Rubáš (ed.): *Slovo za slovem*, cit. dílo, s. 235–250, zde s. 243.

Překladaelé se soustředili kolem nakladatelství a také do Kruhu překladatelů,³⁹ později do překladatelské sekce Svazu československých spisovatelů. Jejich pozice v této sekci nebyla jednoduchá, neboť byli považováni za „méněcenné“ oproti spisovatelům.⁴⁰ Ten, kdo byl součástí tohoto kruhu, mohl překládat legálně a zároveň získal umělecké pojištění a pozdější příspěvky z Literárního fondu. Přesto brala většina překladatelů samotné překládání jako dodatkovou činnost k jinému zaměstnání, uživit se jím zvládl člověk na volné noze pouze výjimečně. Většina z nich byla vystudovanými filology, kteří mimo překládání také učili nebo byli redaktory či lektory v nakladatelství. Mnoho osob se dostalo k překládání z toho důvodu, že jim samotným bylo psaní zakázáno, proto se uchýlily k překládání děl cizích. Překladaelům byla vyplácena třetina zálohy honoráře hned po odevzdání překladu, zbytek byl doplácen po vydání knihy. Honorář se odvíjel také od velikosti nákladu či opětovných vydání titulu.⁴¹

Ačkoliv měl být podle vládnoucí strany kladen důraz na vyváženost překladové produkce, díla sovětských autorů byla řazena do popředí a byl vyžadován určitý poměr zastoupení překladů socialistických literatur – nejprve v počtu vydávaných titulů, poté přímo v množství nákladu daného díla. Nedílnou součástí edičních plánů se v tomto období stala klasická literatura, která byla v překladech zastoupena výrazněji než po roce 1989. Některá klasická díla vycházela v nových překladech opakovaně.

Výroba knihy trvala za socialismu dva až tři roky,⁴² překladatel i redakce měli tedy dost času na práci a precizní ediční přípravu textu. V Odeonu redaktoři s pečlivostí pročítali, redigovali a porovnávali překlady s originálem, popřípadě vznášeli připomínky pro úpravy.

Většina překladatelů přispívala do nakladatelství Odeon, jež mělo státem přidělenou oblast zahraniční literatury. Svými překlady přispívali také do Mladé fronty, Vyšehradu a Svobody. Nepůsobili tedy výhradně v jednom nakladatelství, ale nabízeli své překlady ve více redakcích. Odeon měl vytvořenou silnou základnu redaktorů, kteří byli zároveň váženými překladaeli, navíc vydával revue *Světová literatura*, která byla hlavní

³⁹ Jiří Honzík: „V Rusku to někdy bylo liberálnější, zatímco u nás se z jednoho negativního soudu vyvozovaly dalekosáhlé důsledky“, rozhovor vedla Hana Šůrová in S. Rubáš (ed.): *Slovo za slovem*, cit. dílo, s. 113–126, zde s. 121.

⁴⁰ Fromková, J.: *Proč překladaelé nechtějí odejít ze Svazu spisovatelů?* Listy, 1969, č. 7, s. 11.

⁴¹ Věra Dvořáková: „Když je člověk spokojený s tím, co dělá, nemá důvod někomu závidět“, rozhovor vedla Jitka Bažantová in S. Rubáš (ed.): *Slovo za slovem*, cit. dílo, s. 41–53, zde s. 47.

⁴² ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati--: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia, 2014, Historie. ISBN 978-80-200-2404-6, s. 385.

překladatelskou platformou té doby a umožňovala vydat alespoň ukázky děl, která by nebylo možné publikovat celá.

Zprostředkovatelem autorských práv pro vydání překladu byla v této době výhradně agentura Dilia.

Je nutné zmínit jména významných osobností našeho překladu, neboť velká část z nich působila na knižním trhu i po roce 1989 a stala se jakousi autoritou pro novou generaci překladatelů.

Mezi významné překladatelky z francouzského jazyka patřila Jarmila Fialová, která se věnovala především soudobé próze. Přeložila například část tvorby André Bretona, Raymonda Queneaua a autora detektivního žánru Georse Simenona. Beletrii z francouzštiny překládala také odeonská redaktorka Věra Dvořáková (díla Antoina de Saint-Exupéryho, Michela Foucaulta), která za svou práci dostala několik ocenění, poté také Marie Janů (díla Honoré de Balzaca, Louise Aragona), Jiří Pechar (Marcel Proust) a Anna Kareninová.

Germanistou působícím v nakladatelství Mladá Fronta byl Vladimír Kafka, jenž přeložil například díla Güntera Grasse a Heinricha Bölla.

Španělské klasiky (Lope de Vega, Cervantes) překládal Josef Forbelský přispívající do nakladatelství Odeon, jenž je také autorem překladu veršů Vladimíra Holana do španělštiny.

Překladům z angličtiny se věnovaly například Eva Masnerová (díla Jacka Londona, Stephena Cranea), Eva Kondrysová (tvorba Agathy Christie, Arthura Conana Doylea, Jane Austenové), amerikanistka Eva Slámová a anglista Jan Zelenka – všichni zmínění byli redaktory v nakladatelství Odeon. Anglicky píšícím autorům se věnoval také Radoslav Nenadál (díla Oscara Wildea, Wiliama M. Thackerayho), manželé Pellarovi (Arthur Miller, Ernest Hemingway) a díla amerických autorů dostával do českého prostředí Josef Škvorecký, jenž přeložil díla Raye Bradburyho, Warrena Millera, Sinclaira Lewise a mnoho dalších a jenž musel vydávat své překlady pod cizím jménem.

Díla polských autorů překládala Helena Stachová, po politickém procesu v sedmdesátých letech muselo být její jméno „pokrýváno“.

Raritou byly překlady z islandštiny, norštiny a dánštiny, kterým se věnovala Helena Kadečková spolupracující například s nakladatelstvím Svoboda. Významným pro překlady ze severských jazyků byl také František Fröhlich.

III. Transformace knižního trhu po roce 1989

S pádem komunistického režimu v roce 1989 došlo k rozpadu centrálně řízeného knižního trhu a k velmi rychlému nástupu principů tržního hospodářství. Zároveň literatura přestala být rozdělována do tří proudů a došlo k zániku samizdatových a exilových nakladatelství, protože poptávka po nich se spolu s totalitním režimem vytratila.

Jan Halada v *Encyklopedii českých nakladatelství 1949–2006* rozděluje transformaci knižního trhu do tří fází polistopadového vývoje.

První fázi, tedy první pololetí roku 1990, označuje jako „dobu, kdy je vše dovoleno“⁴³. V tomto období nastal prudký nárůst počtu nakladatelů. Před rokem 1989 existovalo v Československu asi 57 nakladatelství, po pádu železné opony číslo prudce stoupl. Zvětšil se také počet titulů a jejich nákladů, upřednostňovala se kvantita nad kvalitou. Kniha se stala konzumním zbožím, které se dalo koupit ve stánku, podchodu metra, v nádražní hale nebo dokonce z kufru dodávek.⁴⁴ Sklady byly ještě stále zaplněny knihami vydanými za minulého režimu, po kterých nebyla poptávka, a zároveň již docházelo k tvorbě velkých nákladů knih nových.

Zatímco před rokem 1989 nebylo možné být soukromým vlastníkem nakladatelského domu, po sametové revoluci se nejdříve nakladatelé registrovali na Ministerstvu kultury ČR, ovšem od roku 1991 stačila pouhá registrace na magistrátu. Nakladatelem se mohl stát téměř každý.

V druhé fázi, kterou Halada označuje období od konce roku 1990 a celý rok 1991, dominuje velké množství narychlo vytvořených publikací, včetně nekvalitních překladů. Poptávka byla po všem, co bylo ještě před pár lety zakázané a těžké sehnat. Vychází reedice zapomenutých knih, díla kdysi zakázaných autorů, ať už domácích nebo zahraničních. Nakladatelé znovu objevují oblíbené žánry jako sci-fi, westerny, detektivky a červenou knihovnu. Kvantita stále převažuje nad kvalitou.

Pro třetí fázi tohoto vývoje, jejíž začátek Halada ukotvuje rokem 1992, je příznačná přesycenost trhu – tituly, autory i žánry. V tomto období dochází k velké krizi a následnému zhroucení knižního trhu.

⁴³ HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949–2006*, Praha 2007, s. 15.

⁴⁴ ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati--: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia, 2014, Historie. ISBN 978-80-200-2404-6, s. 386.

Po roce 1995 nastává útlum a nové přeskupování na trhu. Náklady knih postupně klesají z desetitisícových na tisícové a stovkové.⁴⁵

a. Zánik dosavadních nakladatelství

Razantní politickou i celospolečenskou změnu provázely také změny na trhu, nevyjímaje trh knižní. Zatímco se některé velké nakladatelské domy jako Albatros nebo Mladá fronta a Vyšehrad, které fungovaly i před rokem 1989, zvládly přizpůsobit nově fungujícímu trhu, mnoho nakladatelských subjektů na tuto transformaci připraveno nebylo a bohužel i po velkých snahách jejich existence skončila. Svou činnost postupně ukončila nakladatelství Lidové nakladatelství, Odeon, Svoboda, Melantrich, Práce a Rovnost.

Odeon na rozdíl od jiných velkých nakladatelství vstoupil do nových tržních podmínek bez jakéhokoliv majetku, neboť převážnou část zisku musel v předchozích letech odvádět státu. Zároveň byl před revolucí chod nakladatelství značně ovlivněn vnitřní politikou socialistického Československa a jejím vývojem, například po normalizaci odešla do exilu řada redaktorů, autorů a překladatelů. Těmito událostmi byla poznamenána publikační činnost již před rokem 1989. Nakladatelství Odeon sice mělo výsadní postavení na trhu díky svým několika edicím zpracovávajícím zahraniční tituly a také díky revue *Světová literatura*, ale rok 1989 s sebou přinesl příliv zahraniční literatury a edice *Světová četba*, *Soudobá světová próza* i další ztratily své výsadní postavení na trhu a nové tituly se ztrácely ve velkém množství vydávaných děl. Zároveň se na trhu proměnily faktory, které ovlivňovaly vydání díla – primární byla rychlost a levnost, kvalita byla odsunuta na druhou kolej a spolu s ní také pečliví odeonští překladatelé a redaktori, kteří byli zvyklí na to, že na překlad textu mají dost času.

V roce 1992 prošlo nakladatelství neúspěšnou reorganizací.⁴⁶ V následujícím roce docházelo k častým personálním změnám v čele Odeonu, v poslední fázi se do vedení dostala Eva Slámová,⁴⁷ která později přešla do nakladatelství Argo. Protože se nenašel žádný zájemce o koupi, byl Odeon roku 1994 předán do likvidace. V posledních letech své

⁴⁵ ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati--: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia, 2014, Historie. ISBN 978-80-200-2404-6, s. 390.

⁴⁶ HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949-2006*. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-165-3. s. 242.

⁴⁷ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, 649 s. ISBN 978-80-200-2407-7, s. 283.

existence vydávalo nakladatelství jen malé množství titulů, například v roce 1995 vyprodukovalo pouhých 7 titulů, z toho 4 byly přeložené z jiného jazyka do češtiny.⁴⁸

Roku 1999 koupila Odeon firma Euromedia Group a alespoň původní značka tedy dál pokračuje, opět se zaměřuje na vydávání především soudobých překladů ze zahraničních literatur a navázala na tradiční ediční řady, jako je *Světová knihovna* a *Knihovna klasiků*.

Některé další odeonské edice se snažila převzít nebo napodobit jiná česká nakladatelství. Například u úspěšné detektivní ediční řady 3x došlo v devadesátých letech k několika pokusům o napodobení, například v nakladatelství Oddych či Grafoprint-Neubert, na tradici této řady po zániku Odeonu navázal Knižní klub patřící pod Euromedia Group.⁴⁹

Mnoho titulů, které byly připravovány původně pro Odeon, bylo tamními redaktory převzato a nakonec vydáno v nově vzniklých nakladatelstvích. Můžeme jen polemizovat o tom, zda to bylo z právního a etického hlediska korektní.

Mezi další nakladatelství, která se po roce 1989 snažila přizpůsobit podmínkám nově nastoleného trhu, bylo nakladatelství Svoboda – to se postupně zadlužovalo, až došlo k jeho zániku. Obdobná situace nastala u jednoho z nejstarších nakladatelství, u Melantrichu.

b. Vznik nových nakladatelských subjektů a edičních řad

Po roce 1989 vzniklo velké množství malých soukromých nakladatelství, ale často to byla takzvaná nakladatelství *unius libri*, tedy nakladatelství jedné knihy, po jejímž vydání už v dalších publikacích nepokračovalo. Oproti tomu ale vznikla také nakladatelství, která se později etablovala a vytvořila jádro kvalitních nakladatelských domů. Se vznikem nových nakladatelství vznikl prostor také pro nové ediční programy, které měly vyplnit mezeru, jež se po léta zvětšovala vlivem totalitního režimu.

Je důležité zmínit, že nakladatelství se již neprofilovala tak vyhraněně, jako tomu bylo před rokem 1989. Nakladatelé začali vydávat díla napříč žánry a jazykovými oblastmi a nelze u nich určit jednoznačný ediční profil a zaměření.

Níže popsaná nakladatelství byla vybrána subjektivně na základě faktorů, jakou jsou například provázanost s nakladatelstvími zaměřujícími se na překladová díla před rokem 1989, dále prestižnost vyvozená na základě překladatelských ocenění a posledním faktorem

⁴⁸ Národní knihovna ČR.

⁴⁹ KLÍMOVÁ, Nikola, ed. *České knižní obálky v edičních řadách: SNKLHU Odeon 1953-1995*. V Praze: UMPRUM, 2016. ISBN 978-80-87989-20-3. s. 192.

byla také následná působnost nakladatelství, tedy byla vybrána ta, která mají přesah až do dnešní doby.

Argo

Mezi jedno z největších nakladatelství na českém knižním trhu patří Argo, založil jej Milan Gelnar spolu se svým spolužákem z ČVUT Jiřím Michkem v Praze roku 1992. První připravovanou knihou byla *Zelená tvář* od Gustava Meyrinka.

Kvůli nespokojenosti s distributory si začalo nakladatelství knihy distribuovat samo a také vytvořilo distribuční firmu – zpočátku Sdružení nakladatelů spolu s nakladatelstvími Volvox Globator a Paseka, protože ale spolupráce příliš nefungovala, vznikla další distribuční firma Kolportér, do které Jiří Michek odešel. Kolportér se v roce 1998 spojil s distribucí Maťa a vytvořil dnešní Kosmas.⁵⁰

Nakladatelství se zaměřovalo na vydávání české literatury nebo té, která již v českém překladu vyšla. Později se Argo propracovalo do předních řad nakladatelství se zahraniční literaturou.

Krátce po vzniku do Arga nastoupila na pozici šéfredaktorky Eva Slámová, anglistka a amerikanistka působící původně v nakladatelství Odeon, která výrazně ovlivnila fungování nakladatelství Argo. Spolu se svou osobou přinesla do nakladatelství také návrhy na překlady děl, která měla původně vyjít v Odeonu, a s tím také řadu autorů, mezi které patřil například John Irving a William Saroyan. I díky ní mohlo nakladatelství navázat na odeonskou tradici vydávání kvalitních překladů, které vynikaly nejen svou grafickou úpravou, ale také pečlivou ediční přípravou textu. Slámová se zasloužila o založení úspěšné ediční řady angloamerických autorů *AAA* a stala se klíčovou také pro osobu Roberta Fulghuma, jenž se stal kmenovým autorem nakladatelství.

Nakladatelství se zaměřuje především na kvalitní překladovou literaturu, primárně na tituly v angličtině, pro které byla vytvořena řada *AAA*. Mimo to dále vydává také historické publikace, odborné knihy, postupně do svého plánu zařadilo také sci-fi a fantasy literaturu. Mezi kmenové autory nakladatelství patří Robert Fulghum, Dan Brown, Paulo Coelho, Woody Allen a Jack Kerouac.

⁵⁰ HVÍŽDALA, Karel. Rozhovor : *Fajnsmekr na nezaměnitelné knihy*. In *Neviditelný pes : první český ryze internetový deník* [online]. 2008, roč. 15 [cit. 2022-2-19]. Dostupný z: https://neviditelnypes.lidovky.cz/kultura/rozhovor-fajnsmekr-na-nezamenitelne-knihy.A081224_203838_p_kultura_wag

Jedním z předních autorů nakladatelství je také J. R. R. Tolkien, u něhož Argo opět navazuje na odeonskou tradici, neboť první vydání titulu *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky* proběhlo v nakladatelství Odeon roku 1979 v překladu od Františka Vrby. Díla *Hobit* (stále ve Vrbově překladu) a trilogie *Pán prstenů* vyšla v Argo v několika vydáních.

Podstatnými jsou pro Argo jeho ediční řady, které rozděluje například podle jazykových oblastí, ve kterých texty vznikají. Argo je známé svými prestižními, kvalitně zpracovanými edicemi se širokou nabídkou titulů a tvoří stálého producenta na českém knižním trhu. Mezi jeho nejvýznamnější překladové edice patří:

- *AAA*

Angloamerická ediční řada *AAA* byla založena již v roce 1994 tehdejší šéfredaktorkou Evou Slámovou, která ji vedla až do své smrti. Zpočátku vydávané publikace navazovaly na ediční profil zanikajícího nakladatelství Odeon a edice tedy zahrnovala díla již známých autorů, například *Modlitba za Owena Meanyho* od Johna Irvinga. Postupem času edice přešla k dílům kvalitních, ale méně známých spisovatelů. Řada titulů v této edici získala ocenění v rámci Ceny Josefa Jungmanna.

- *Současná světová próza*

Edice *Současná světová próza* vznikla na konci devadesátých let a klade si za cíl čtenáři umožnit „nahlédnout do způsobu myšlení a prožívání světa lidí z kulturních okruhů nám blízkých, ale i více či méně vzdálených.“⁵¹ Na rozdíl od edice *AAA* se tedy nesnaží postihnout autory píšící v anglickém jazyce, ale vychází zde díla autorů z Japonska, Finska, Španělska, Švédska i Polska. Tato ediční řada připomíná odeonskou *Soudobou světovou prózu*, ve které byla také zařazena díla napříč jazykovými oblastmi.

- *Kořeny*

Edicí navazující na odeonskou zahraniční klasiku je ediční řada *Kořeny*. Její součástí byly texty klasiků světové literatury, například díla Virginie Woolfové, Williama Faulknera, Davida H. Lawrence a Samuela Becketta. Důraz byl opět kladen především na kvalitu překladu

⁵¹ Současná světová próza. *Argo* [online]. [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: [https://argo.cz/knihy/?filter={%22relations%22:{%22edition%22:\[61\]}}&page=1&posts_per_page=12&order=year-DESC](https://argo.cz/knihy/?filter={%22relations%22:{%22edition%22:[61]}}&page=1&posts_per_page=12&order=year-DESC)

- *Nepravé edice*

Za takzvané nepravé edice lze označit sebraná díla kmenových autorů nakladatelství, která vychází samostatně, ale v jednotné grafické podobě. Mezi takové autory patří Woody Allen, Paulo Coelho, Robert Fulghum, Jack Kerouac a další. Překlady děl Paula Coelha od Pavly Lidmilové byly pro nakladatelství stěžejními.

V Ceně Josefa Jungmanna, kterou uděluje každoročně Obec překladatelů za nejlepší překladové dílo v prvním českém vydání, dostalo Argo několik hlavních cen, „překladatelských premií“ a „tvůrčích odměn“. První Jungmannovu cenu získalo již v roce 1995 za titul *Čevengur* v překladu Anny Novákové, překladatelky, která působila na trhu v několika nakladatelstvích již před rokem 1989. Argo bylo jedno z nakladatelství, které navázalo na tradici kvalitních překladů zaniklého Odeonu a v němž působila a pomáhala s redigováním řada překladatelů starší odeonské generace.⁵²

Atlantis

Díky mezerám v legislativě vzniklo na základě zákona o družstevnictví v únoru roku 1989 nové nakladatelství. Družstvo dostalo název Atlantis a jeho předsedou se stal Jan Šabata. Úmyslem tohoto nakladatelství bylo vydávat knihy českých autorů zakázaných před rokem 1989. Na počátku devadesátých let tedy v edičním plánu nakladatelství dominují tituly českých autorů, teprve od roku 1993 vzniká *Francouzská řada* s esejistickými texty. Francouzské beletristické texty byly vydávány mimo ediční řadu a v porovnání s texty původními českými jich bylo velmi málo. S německými překlady přišlo nakladatelství záhy, zejména se soustředilo na dílo Güntera Grasse v překladu Jiřího Stromšíka, nositele *Státní ceny za překladatelské dílo*.

Atlantis si zakládá na svých překladatelích, díky nimž dostalo nakladatelství velkou řadu ocenění. Autoři překladů mají na oficiálních stránkách nakladatelství svou vlastní sekci a jsou zmiňováni přímo pod jménem autora knihy. Množství těchto překladatelů působilo na trhu již před rokem 1989 a stali se uznávanými ve svém oboru. V nakladatelství vychází například dílo Williama Shakespeare v překladu Martina Hilského, dále překlady Vladimíra Kafky, Boženy Kosekové, Ludmily Duškové a romanistky Růženy Ostré, díky které získalo nakladatelství v roce 1993 *Cenu Josefa Jungmanna*. V nakladatelství působí

⁵² Božena Koseková: „Pokud se dnes mluví o ostrovech pozitivní deviace, Odeon byl jedním z nich“, rozhovor vedla Jitka Nešporová in S. Rubáš (ed.): *Slovo za slovem*, cit. dílo, s. 211–225, zde s. 225.

také překladatelka z francouzštiny, italštiny a angličtiny Anna Kareninová, jež pracovala před rokem 1989 v Odeonu a která aktuálně přináší do českého prostředí mimo jiné i překlady děl Louise Ferdinanda Céline, Ezry Pounda i Milana Kundery.

Atlantis soustřeďuje do edičních řad jen málo titulů, příkladem může být dílo Ezry Pounda, Louise Ferdinanda Céline, Williama Shakespeara a Güntera Grasse.

Nakladatelství se jako jedno z mála výrazně orientuje na překlady z francouzštiny a němčiny.

Paseka

Paseka je jedno z prvních soukromých nakladatelství, jež bylo zaregistrováno už v roce 1989.⁵³ Založil ho 9. prosince roku 1989 Ladislav Horáček, redaktor tehdejšího Středočeského nakladatelství a knihkupectví. Jméno dostalo nakladatelství po literární postavě z *Krvavého románu* Josefa Váchala, jenž se stal také první knihou vyprodukovanou tímto nakladatelstvím.

Na počátku devadesátých let se nakladatelství Paseka soustředilo na literaturu českou a překladová literatura se zde vyskytla pouze vzácně, například v zastoupení autora cyklu populárních románů o Tarzanovi Edgara R. Burroughse. Od druhé poloviny let devadesátých rostla produkce děl ze světové literatury, ve vydaných publikacích převažovala díla přeložená z angličtiny a francouzštiny, menší jazykové oblasti byly spíše raritou. Některé prozaické svazky překladové literatury byly v těchto letech zařazeny do knihovny *Světová četba*, ale ve většině případů vycházela beletrie mimo ediční řady.

V roce 2000 nastoupil místo Ladislava Horáčka na pozici ředitele Vladimír Pistorius, který pozměnil ediční politiku nakladatelství a rozšířil ji o překladovou literaturu.⁵⁴ Po vzoru Mladé fronty, z níž právě do Paseky odešel, převzal model pro současnou světovou literaturu pod označením *Světová próza*, která se zaměřovala na autory na našem území dosud nezavedené.⁵⁵

Od tohoto roku nakladatelství nabízí široké spektrum knih napříč žánry, vydává především českou beletrii, překladovou prózu, historickou literaturu a výrazná je také řada

⁵³ ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati--: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia, 2014, Historie. ISBN 978-80-200-2404-6, s. 386.

⁵⁴ HORÁČEK, Ladislav a Petr PLACÁK. *Přece tady nebudeme sedět nasucho: bilanční rozhovor Petra Placáka s nakladatelem Ladislavem Horáčkem*. Praha: Paseka, 2014, s. 117.

⁵⁵ KOŠNAROVÁ, Veronika. *Paseka. Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 14. 6. 2013 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1818>

titulů z oblasti překladové non-fiction. Z české scény publikuje v Pasece například Petr Šabach a mezi kmenové autory patří také Pavel Šrut, ze zahraničních autorů nabízí nakladatelství například souborné vydání díla Vladimira Nabokova nebo představení nových současných děl zejména evropských autorů.

Většinu titulů vydává nakladatelství volně, tedy mimo ediční řady.

Od roku 2002 získalo nakladatelství několik překladatelských ocenění v rámci Ceny Josefa Jungmanna, ale také v Ceně Magnesia Litera. Několik z těchto cen obdržel pro nakladatelství Jiří Pelán, který v letech 1975–1991 pracoval v nakladatelství Odeon jako redaktor.

Vyšehrad

Po roce 1989 zasáhly také Vyšehrad ekonomické problémy spojené s nástupem tržního hospodářství. Vinu na tom neslo především spojení nakladatelství s deníkem Lidová demokracie, který byl zanedlouho zlikvidován. Problémy se odrazily na množství vydávaných titulů, v letech 1992–1993 vydalo nakladatelství pouze zhruba 20 titulů.⁵⁶ Nakonec byla značka Vyšehrad i spolu s rozpracovanými publikacemi odkoupena nově vzniklým nakladatelstvím Scriptum a od roku 1994 opět stoupl počet vydaných publikací. Především v první polovině let devadesátých Vyšehrad sází na své osvědčené autory a tituly, vychází tedy již známá díla od Betty MacDonaldové, Grahama Greena a Antoine de Saint-Exupéryho.

Nakladatelství má několik edic, jejichž profil se většinou zaměřuje na historii. Edice *Světová próza* se věnuje překladové beletrii, najdeme v ní díla, která jsou pro nakladatelství klíčová, například Saint-Exupéryho *Citadeli*, která vyšla ve Vyšehradu poprvé v roce 1975 v překladu Věry Dvořákové a od té doby se dočkala mnoha dalších reedic. Nakladatelství také pokračovalo v tradici vydávání japonských autorů.

Volvox Globator

Nakladatelství a vydavatelství Volvox Globator vzniklo v roce 1990. Na rozdíl od výše zmiňovaných je Volvox Globator znám pro své špatné překlady, neboť se v devadesátých letech snažil o produkci velkého množství děl a kvalitě překladu přikládal malou váhu. Na základě toho získalo nakladatelství několikrát anticenu Skřípec od Obce překladatelů. Přes

⁵⁶ MALÁ, Zuzana a Ondřej SLÁDEK. Vyšehrad. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 30. 1. 2015 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1810>

to zde vyšlo i několik děl, která si naopak zasloužila Jungmannovu cenu. Je otázkou, jaká byla strategie nakladatelství, když získalo tak protichůdná ocenění.

Ediční řady má Volvox Globator rozdělené podle jednotlivých národnostních či tematických okruhů. Je zde vydáváno několik řad, které se podobně jako v Argu soustředí angloamerickou literaturu. Mezi ně patří edice *Na cestě* věnující se americké próze 20. století, kde vyšla díla Vladimira Nabokova, Saula Bellowa či I. B. Singera a Jacka Londona ve vynikajících překladech například Pavla Dominika a Jiřího Hanuše. Dále edice *Albion*, soustředící se na anglickou prózu. Ojedinělou ediční řadou se v devadesátých letech stala řada *Kameny*, kde nakladatelství vydávalo tituly ruské literatury, která se v těchto letech stala spíše opomíjenou jazykovou oblastí.

Torst

Nakladatelství Torst založil Viktor Stoilov v roce 1990. Velký vliv měl na tvorbu nakladatelství redaktor Jan Šulc, který přišel z Odeonu a s sebou přinesl také některé tituly a jejich grafických vzhled. Torst tedy také navázal na některé z odeonských edičních řad.

Zpočátku nakladatelství vydávalo ročně jednotlivé tituly, v polovině devadesátých let až 45 svazků ročně.⁵⁷

Torst vydávalo kvalitní překlady, které nakladatelství v devadesátých letech přinesly ocenění Josefa Jungmanna dva roky za sebou.

Díky edici *Lusobrazilská knihovna* byly čtenářům zprostředkovány texty z portugalské jazykové oblasti.

Mladá fronta

Nakladatelství Mladá fronta navála na předlistopadovou tradici, výhodou tedy bylo, že čtenáři již znali jméno nakladatelství a mohli očekávat stejnou kvalitu s větším spektrem překladových titulů. V dubnu roku 1990 nastoupil na pozici šéfredaktora Vladimír Pistorius, který změnil strukturu nakladatelství. Redakce se rozdělila na redakci české literatury, světové literatury a literatury faktu. Již od konce osmdesátých let postupně zanikly klíčové beletristické edice *Boje*, *Alfa*, *Máj*, *Edice 13*, *Smaragd* a další. Na počátku devadesátých let nakladatelství převzalo tituly ze samizdatových a exilových nakladatelství a také vsadilo na reedice úspěšných překladových titulů.

⁵⁷ MALÁ, Zuzana. Torst. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 30. 3. 2013 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1887&hl=torst+>

Od roku 1992 zde vycházela ediční řada *Moderní světová próza*, ve které zpočátku vycházela díla autorů na našem území před rokem 1989 zakázaných (například Czesław Miłosz a Alexandr Solženicyn).⁵⁸ Postupně byla do edice zařazena díla angloamerická, středoevropská, ale také díla z menších jazykových oblastí (například literatura nizozemská v podání autorů Harryho Mulische a Ceesa Nootebooma, dále literatura srbská, kubánská a japonská).

Klasickým světovým dílům byla vyhrazena edice *Klasická knihovna*, která se stala jednou z mála edic na našem území, jež i nadále vydávala literaturu klasických autorů.

Po odchodu Vladimíra Pistoria do nakladatelství Paseka zanikla většina edičních řad a došlo k rozčlenění titulů podle žánru. Z původních edic, které se zaměřovaly na překladová díla, zůstala pouze *Moderní světová próza*.

V devadesátých letech a na přelomu milénia Mladá fronta vedla v počtu výher v Ceně Josefa Jungmanna. Zároveň ale v roce 2006 získala poprvé a naposledy anticenu Skřípec za překlad knihy Davida Baldacciho *Hrátky o hodinu*. Došlo zde k pochybení jak překladatele Ivana Brože, tak redaktora, neboť se v textu nacházelo množství chyb gramatických i překladatelských. Autor překladu již pro Mladou frontu od tohoto roku nepřeložil nic. Můžeme se tedy domnívat, že si nakladatelství na kvalitě svých překladů zakládá a z uvedeného excesu vyvodilo důsledky.

Nakladatelství Ivo Železný

Sám Ivo Železný byl překladatelem ze severských jazyků, z angličtiny, polštiny a dalších. V letech 1974–1985 pracoval v nakladatelství Svoboda, poté v Odeonu a roku 1991 založil své vlastní nakladatelství, ve kterém se soustředil na vydávání děl ze severských zemí a především brakové literatury, napříč jazykovými oblastmi. Již před rokem 1989 byl dle několika pamětníků⁵⁹ Ivo Železný znám pro své vyhraněné názory na vydávání literatury, už v této době začal prosazovat menší důraz na kvalitu a větší snahu o rychlost a publikování komerční literatury. Tyto snahy mohl naplno uplatnit v devadesátých letech.

⁵⁸ MICHAL, Jareš. Mladá fronta. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 13.3.2015 [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1656>

⁵⁹ RUBÁŠ, Stanislav. *Slovo za slovem: s překladateli o překládání*. Praha: Academia, 2012, 450 s. Paměť, sv. 47. ISBN 978-80-200-2054-3.

Nakladatelský dům Ivo Železný nenavazoval na tradici žádného fungujícího nakladatelství před rokem 1989, ale probjoval si svou vlastní cestu, která byla ukázkovým příkladem ryze kapitalistického fungování na trhu, jehož účelem je především zisk, zatímco o kvalitu není zájem projevován. Primární bylo, aby čtenáři rychle a levně dostali to, co za socialismu číst nemohli a po čem tolik toužili.

Dle údajů z České národní bibliografie patřilo nakladatelství mezi jedny z největších producentů titulů po roce 1989. Zatímco jiná nová nakladatelství vydávala na svém začátku okolo desítky titulů za rok, Ivo Železný za rok 1991 publikoval 40 děl, z nichž téměř jednu třetinu tvořila díla překladová.⁶⁰ V následujícím roce počet vydaných titulů stoupl na číslo 453 publikací. V dalších letech každoročně číslo stoupalo.

Nakladatelství Ivo Železný si zakládalo na levné spotřební literatuře, navázalo na Rodokapsovou tradici z první republiky edičními řadami, jako byly například *Rodokaps. Western, Rodokaps. Knihovnička sci-fi*, ve kterých byly vydávány reedice některých předválečných románů.

Za svou existenci stihlo nakladatelství vytvořit velké množství edic, ve kterých byla vydávána nejčastěji braková literatura, jež byla za minulého režimu striktně omezena. Důležitým faktorem při vzniku knihy byla pro nakladatelství rychlost, a tak pro něj externě pracovalo množství překladatelů, jejichž překlady v prestižních nakladatelstvích nenajdeme.

Nakladatelství po roce 1989 přispělo k rozvoji překladů nizozemské literatury svou edicí *Nizozemská knihovna*, ve které vyšla díla známých spisovatelů Harryho Mulische a J. Bernlefa. Věnovalo se také severské literatuře.

Přes masovost překladové produkce a rychlost jejího vydávání nakladatelství Ivo Železný nikdy nedostalo anticenu Skřípec.

⁶⁰ Národní knihovna ČR.

IV. Situace překladové beletrie v první polovině 90. let

a. Nové postupy a strategie ve vydávání překladových knih

Překladová literatura tvoří svébytnou a důležitou součást české nakladatelské produkce. Sám překlad jako prostředník není jen prostředkem mezijazykové, ale také mezikulturní komunikace.⁶¹

Struktura české knižní produkce se po roce 1989 zásadně změnila. Pád železné opony umožnil příliv zahraniční literatury na český knižní trh a umožnil vydání velkého množství knih, jejichž překlady byly často vytvořené narychlo nebo neprofesionály. Literární překlad je velmi specifický a vyžaduje kvalitního překladatele s perfektní znalostí daného jazyka a jeho obrátů, přísloví, slovních hříček. V devadesátých letech ale mohl překládat téměř každý, kdo alespoň trochu ovládal jazyk – šlo především o rychlost a co nejmenší finanční náklady. Ukázalo se, že „knihu lze vydávat v daleko kratších lhůtách, než byly ty socialistické“.⁶² Kvalita byla odsunuta na druhou kolej. Zatímco před rokem 1989 ovlivňovaly tvorbu ideové a politické otázky, v devadesátých letech to byly otázky ekonomické. Pro vydání titulu bylo klíčové, zda bude pro nakladatelství finančně přínosné.

Zároveň byli zkušení překladatelé zvyklí na podmínky centrálně plánovaného trhu a tedy i na to, že na překlad knihy a jeho redakci mají mnohem delší čas, než tomu bylo po roce 1989, kdy se stala klíčovým faktorem rychlost. Paradoxně mnoho nakladatelských domů, které krátce po revoluci vznikly, nejdříve vydávalo buď reedice děl populárních, nebo autory české, u kterých se nemuselo překladem zdržovat. Tento postup lze vidět u nakladatelství Paseka a Atlantis, ale také u Vyšehradu, který na začátku vsadil na reedice děl.

V důsledku změn podmínek na trhu došlo také k úpadku vydávání klasické literatury. Zatímco před rokem 1989 mělo každé nakladatelství specializovanou edici pro literaturu klasických autorů, v devadesátých letech zájem o překlady této literatury klesl. Nakladatelství se snažila dohnat mezery v dosud zanedbávané soudobé světové literatuře a v překladové produkci začala převládat současná světová próza. Postupem času se trh začal orientovat podle světových trendů, které pro něj byly ekonomicky výhodnější než vydávání titulů klasických. Zájem se začal orientovat na levnou brakovou literaturu –

⁶¹ KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. Jinočany, 1994. ISBN 80-857-8714-8. s. 11.

⁶² ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati--: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia, 2014, Historie. ISBN 978-80-200-2404-6, s. 386.

červenou knihovnu, detektivky a western. Detektivní edice se v českém prostředí objevily už v šedesátých letech u nakladatelství Melantrich a Odeon a staly se velmi oblíbenými.

Zkušení překladatelé, kteří produkovali díla před rokem 1989, působili i nadále a přizpůsobovali se stejně jako nakladatelé novým tržním podmínkám. Na počátku devadesátých let vychází řada děl autorů, již byli v našem prostředí známí už z překladů před rokem 1989. Často se rozpracovaná díla jen předala k vydání nově vzniklému nakladatelství – takto mnoho titulů přebralo například Argo.

Před rokem 1989 byla role odpovědného redaktora velmi významnou a důležitou pro vydání překladu, zatímco dnes je „instituce odpovědného redaktora svým způsobem potlačena“⁶³, jak říká překladatel Miroslav Jindra. Na tomto názoru se shoduje také většina ostatních překladatelů v rozhovorech v knize Stanislava Rubáše *Slovo za slovem*. V devadesátých letech byla omezena také role korektora. Přeložený text se za minulého režimu několikrát redigoval a překladatel společně s redaktorem porovnávali text původní s přeloženým, aby docílili co nejlepšího výsledku. Miroslav Jindra dále zmiňuje, že po roce 1989 „v několika případech žádného redaktora nedostal, prostě to vzali a vydali.“⁶⁴ Úpadek instituce redaktora, jakožto prvního čtenáře textu, který má vznášet k překladateli připomínky a kontrolovat je, zapříčinil publikování mnoha titulů, které starší generace překladatelů hodnotila velmi negativně. Dále množství nových překladatelů převádělo cizojazyčný titul do češtiny formou kopírování starších překladů, čímž docházelo k porušování autorských práv. Na základě všech těchto faktorů vytvořila v roce 1994 Obec překladatelů anticenu Skřípec.

b. Pozice překladatelů

Po roce 1989 spolu se vznikem nových nakladatelství narostl také počet překladatelů. Mnoho z nich ovšem nebylo dostatečně kvalifikovaných pro tvorbu překladu.

Roku 1990 byla založena Obec překladatelů, která sdružuje české překladaatele krásné literatury a teoretiky literárního překladu. Za své cíle si klade ochranu práv a zájmy překladatelů. Obec překladatelů založila v devadesátých letech také několik překladatelských cen, ať už k ocenění kvalitního překladu a celoživotní překladaatelské práce, nebo naopak ke kritice špatných překladů.

⁶³ Miroslav Jindra: „Málokdo si uvědomuje, že to, co čte, není text autora, ale překladatele“, rozhovor vedla Lucie Seibertová in S. Rubáš (ed.): *Slovo za slovem*, cit. dílo, s. 141–155, zde s. 147.

⁶⁴ Tamtéž.

Nakladatelství většinou využívají externích lidských zdrojů, tedy najímají na práci vhodného překladatele či grafika. Překladatelé v této době pracují pro různá nakladatelství a firmy – tato situace se od té před rokem 1989 příliš neliší. Překladatel může také sám oslovit nakladatelství s již hotovým překladem, to se děje nejčastěji u literatury z menších jazykových oblastí. Zároveň je běžné, že práva na překlad titulu se prodávají dřív, než samotná kniha vyjde v originále.⁶⁵ Než by tedy překladatel jako čtenář knihu zaregistroval, nejspíš by už byla v procesu přeložení do daného jazyka.

Jméno překladatele se stále neobjevuje na obálkách pod jménem autora, a ačkoliv je sám překladatel důležitým prostředníkem, jeho osoba je často upozadována. U překladu uměleckého textu jde o složitý proces, na jehož konci vzniká jedinečné dílo. Specifické je, že stejný titul může být různými překladateli přeložen odlišným způsobem. Jméno překladatele na obálce by tedy mohlo signalizovat také kvalitu knihy, například dle řad ocenění, která jsou se jménem autora překladu spjata. Koncem sedmdesátých let rozhodlo mezinárodní sdružení překladatelů o tom, že jméno překladatele musí být uvedeno na obálce pod titulem a jménem autora.⁶⁶ Většina nakladatelů toto rozhodnutí nedodrží a klade jméno překladatele na stránku s copyrightem. Tuto praxi se rozhodlo změnit nakladatelství Paseka, které od roku 2018 a jako první na našem trhu uvádí jméno autora překladu na přední straně obálky a v graficky viditelné pozici. Důvodem je zřejmě právě snaha „rehabilitovat“ pozici překladatele v procesu vydání knihy a poukázat na jeho jedinečný a tvůrčí přínos.

„V roce 1991 ministerstvo kultury ruší honorářovou vyhlášku, což znamená, že výše odměny pro autora může být stanovena různým způsobem.“⁶⁷ To stejné platilo pro autora překladu, přestal tedy fungovat tradiční způsob vyplácení v přepočtu za autorský arch a honorář se mohl odvíjet nejen od počtu přeložených normostran, ale především od lukrativnosti vydání, obtížnosti překladu, počtu prodaných výtisků a další. Překladatelský honorář dnes činí zhruba 20 % nákladů na vydání knihy a zbytek nákladů tvoří tiskárna, papír a další činnosti spojené s vydáním knihy.⁶⁸ Honorář překladatelů je nicméně stále

⁶⁵ NĚMEC, Jan. Nepotřebujeme spravedlivé umění. *Časopis Host* [online]. 06/21 [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <https://casopishost.cz/clanky/11067-nepotrebujeme-spravedlive-umeni>

⁶⁶ Miroslav Jindra: „Málokdo si uvědomuje, že to, co čte, není text autora, ale překladatele“, rozhovor vedla Lucie Seibertová in S. Rubáš (ed.): *Slovo za slovem*, cit. dílo, s. 141–155, zde s. 148.

⁶⁷ ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati--: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia, 2014, Historie. ISBN 978-80-200-2404-6, s. 390.

⁶⁸ Miroslav Jindra: „Málokdo si uvědomuje, že to, co čte, není text autora, ale překladatele“, rozhovor vedla Lucie Seibertová in S. Rubáš (ed.): *Slovo za slovem*, cit. dílo, s. 141–155, zde s. 148.

počítán především na základě rozsahu textu v normostranách a ostatní kritéria se málokdy zohledňují. Dle výzkumu Evropské rady asociací literárních překladatelů CEATL z roku 2007 jsou na tom čeští překladatelé, co se týče průměrného honoráře, nejhůře v Evropě.⁶⁹

Ačkoliv Obec překladatelů ve svých prohlášeních v současnosti doporučuje překladatelům účtovat si 200 Kč za normostranu, pohybuje se odměna u standardního překladu v rozmezí od 120 do 170 Kč za normostranu.⁷⁰ To je přitom zhruba polovina komerční taxy za překlad u textů administrativních či odborných, kde je obvyklé účtovat 250–300 Kč za normostranu. Většina překladatelů tak stejně jako za socialismu překládá buď v důchodu, na mateřské či při vykonávání jiného povolání.⁷¹

U českých překladatelů nehrají roli pouze nízké výše honorářů, ale také jejich postavení vůči nakladateli. Překladatelé v zahraničí mají často lepší smlouvy, překladatelské granty a jsou součástí větších profesních organizací. Česká Obec překladatelů může pouze doporučovat, ale na zákonné přikázání hranice minimálního honoráře a podobu překladatelských smluv nemá prostředky.⁷²

c. Překládané jazyky

Pro období první poloviny devadesátých let je typické vydávání velkého množství překladů, jejich spektrum a kvalita se ovšem od roku 1989 změnilo. Pro analýzu počtu vydaných titulů byla použita databáze Národní knihovny ČR, ze které ovšem nelze extrahovat celkové číslo překladů. Je možné pouze vyhledat jednotlivé překládané jazyky. Zároveň katalog může obsahovat dublety titulů, které zkreslují konkrétní počty, ovšem na podíl a procenta daných překládaných jazyků mají vliv minimální, neboť i tato čísla zdvojení obsahují. Teprve od roku 1998 máme v ročních výkazech obsaženy informace a množství přeložených titulů a můžeme tedy alespoň od konce devadesátých let sledovat, jak se překladová literatura vyvíjí.

⁶⁹ CEATL 2007, dostupné z <https://www.ceatl.eu/wp-content/uploads/2010/09/surveyuk.pdf>

⁷⁰ Legislativa: Smlouvy v oblasti literatury: překlad. *CzechLit* [online]. Praha [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/zdroje/legislativa/smlouvy-v-oblasti-literatury-preklad/>

⁷¹ STASZEK, Zdeněk. Překlady, mandaly a byznys. *Host 7 dní online* [online]. 20/09/2017 [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <http://www.h7o.cz/preklady-mandaly-byznys/>

⁷² Honorářová doporučení. *Obec překladatelů* [online]. Obec překladatelů, c2016-2022 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: <http://www.obecprekladatelu.cz/doporucene-tarify.htm>

Počet přeložených titulů vydaných za rok⁷³

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Angličtina	100	101	176	461	772	1168	1391	1627	1834
Ruština	166	161	95	32	29	16	16	25	41
Němčina	65	74	142	267	633	1409	1470	1476	1461
Francouzština	22	31	43	89	167	186	204	236	256
Španělština	12	5	7	20	9	8	13	24	30

Zatímco ještě v letech 1988 a 1989 byl počet titulů přeložených z anglického a ruského jazyka odlišný pouze v rámci desítek titulů, od roku 1990 začíná postupná převaha titulů původně anglických. S rokem 1991 dochází k masivnímu nárůstu počtu vydaných publikací přeložených z anglického, ale také německého jazyka. V roce 1996 se dle databáze Národní knihovny ČR blížily tituly přeložené z angličtiny číslu dva tisíce. Celková produkce titulů v tom roce byla dle databáze 10244 titulů, podíl přeložených děl z angličtiny by tedy byl téměř 18 %. Ještě v roce 1990 to byla pouhá 4 %.

Faktorů, které mohly nárůst produkce ovlivňovat, je hned několik. První je zajištění celkové zvýšení počtu soukromých nakladatelů, kteří se snažili uspokojit požadavky čtenářů na díla ze zahraniční produkce, a tedy i obecný nárůst produkce. Dalším faktorem je zrušení cenzury a instituce zakázaných autorů a děl, proto mohly být publikovány tituly světových spisovatelů, které na našem území před rokem 1989 vyjít nemohly. V neposlední řadě se otevřel prostor také pro žánry, jejichž příprava je ekonomicky i překladatelsky nenáročná, tedy pro brakovou literaturu, mezi kterou lze řadit červenou knihovnu, detektivky, western a podobně. Tituly těchto žánrů vycházely v 90. letech ve velkých nákladech a v malém časovém rozestupu.

V kontrastu s anglickou literaturou se překladů ruskojazyčných děl v porovnání let 1989 a 1991 vydalo pětinasobně méně a tento trend pokračoval i v následujících letech. Vliv na to měla přesycenost čtenářů a také poptávka po nových dílech západních autorů.

Druhým nejpřekládanějším jazykem se v devadesátých letech stala již zmiňovaná němčina, která dokonce v letech 1993 a 1994 předčila v počtu přeložených publikací angličtinu. Velký podíl na výši těchto čísel neslo nakladatelství Ivo Železný, které podle

⁷³ Národní knihovna ČR.

databáze Národní knihovny ČR vyprodukovalo 873 z němčiny přeložených titulů jen za rok 1993. Ve většině případů tato vydání tvořilo čtení pro ženy a westernové romány. Není jasné, čím byl trend německé literatury způsoben, obecně lze říct, že německá literatura je Čechům blízká a můžeme se tedy domnívat, že získání nových titulů a i trendů z nám blízkého prostředí bylo rychlejší než z oblastí, které byly vzdálenější.

V devadesátých letech se také začalo intenzivně prezentovat čtenářům dílo Franze Kafky, které bylo komunistickým režimem v minulých letech potlačováno. Na jeho vydání se podílel Josef Čermák.

Překlady ze španělské literatury zaznamenaly pouze mírný nárůst, ale především se proměnilo spektrum vydaných titulů. Za socialismu vycházela primárně klasická španělská literatura – většinou reedice děl již známých, zatímco od devadesátých let se ke čtenářům dostává i literatura soudobá či dosud neznámá klasická. Pro vydávání španělských textů bylo přínosné nakladatelství Mladá fronta, kde díky Josefu Forbelskému vyšlo několik děl španělských autorů.

U děl přeložených z francouzštiny lze také zaznamenat nárůst opět spíše spojený s celkovým nárůstem produkce. Texty se ovšem postupem času začaly přeorientovávat na společensko-vědní témata a beletrie byla na ústupu, objevovala se spíše ve formě klasické literatury nebo menších prozaických textů. Ze starší generace na trhu stále působila překladatelka Jarmila Fialová, velmi aktivní byly Marie Janů a Věra Dvořáková.

Co se týče překladů například ze severských literatur – ty v devadesátých letech navázaly na tradici z minulého režimu, kdy byla čtenářům díky revue *Světová literatura* a také díky vynikajícím překladatelům představena díla Sigrid Undsetové, Henrika Ibsena, Knuta Hamsuna a dalších. Na trhu se ovšem objevovaly známky globalizace a začaly na něj mít vliv světové trendy, mezi které patřily také severské detektivky. V devadesátých letech byl nárůst překladů ze severských jazyků pouze mírný, ale po roce 2000 lze sledovat boom ve vydávání populárních severských detektivek – zasloužilo se o to především nakladatelství Moba. Významní překladatelé z této jazykové oblasti na českém knižním trhu často působili před rokem 1989 i po něm – například František Fröhlich, Helena Kadečková, jež v roce 1998 obdržela hlavní tvůrčí odměnu v rámci Jungmannovy ceny, a Josef Vohryzek, který byl za minulého režimu „pokrýván“ svými kolegy.

V rámci děl z menších jazykových oblastí mělo zásluhu na vydávání například nizozemské literatury v devadesátých letech obzvláště nakladatelství Ivo Železný, Mladá fronta a Odeon. Velmi důležitou roli zde sehráli opět čeští překladatelé, například Olga Krijtová a Miroslav Drápal.

Už před revolucí na český knižní trh pronikali autoři asijského původu, jejich díla ale byla často ideologicky zatížena. V devadesátých letech se k nám dostávaly oproti jiným jazykovým oblastem menší počty překladů z asijských jazykových oblastí. Především se pak jednalo o kratší prozaické žánry, jež vycházely často časopisecky (stejně jako před rokem 1989). Jen málo nakladatelů se zabývalo touto jazykovou oblastí, asijským spisovatelům se věnovalo například tradičně nakladatelství Vyšehrad. Až po roce 2000 začalo například Argo ve spolupráci s Ústavem pro překlad korejské literatury vydávat jihokorejská díla.

Už před rokem 1989 byl český knižní trh výrazně orientován na překlady a tento trend dle databáze Národní knihovny ČR v devadesátých letech ještě posílil. Překlady tvořily zhruba třetinu z celkového počtu vydaných titulů.⁷⁴ Tuto informaci potvrzují také Roční výkazy o neperiodických publikacích po roce 1993 Národní knihovny ČR. Zároveň nelze spoléhat na přesnost těchto čísel, neboť výkazy jsou zpracovávány na základě povinných výtisků. Nejde říci, zda v tomto období opravdu všichni nakladatelé povinné výtisky odevzdávali, proto mohou být data zkreslená.

Počet vydaných titulů⁷⁵

	1995	1996	1998	1999	2000	2001
Počet vydaných titulů	8994	10244	11738	12551	11965	14321
Z toho překlady	–	–	3881	4088	3910	4352
Překlady v %			33,06	32,57	32,68	30,39

Díky analýze vytvořené Trávníčkem v knize *Překnižkováno*, lze sledovat nárůst procentního zastoupení vydávání beletrie na českém knižním trhu související s množstvím nových nakladatelů. Také se po roce 1989 přestaly vydávat propagandistické texty a brožury. Beletrie, zvláště tedy braková literatura, tvořila významný podíl ve vydaných

⁷⁴ ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati--: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia, 2014, Historie. ISBN 978-80-200-2404-6, s. 402.

⁷⁵ Roční výkazy o neperiodických publikacích po roce 1993.

publikacích. Procentní zastoupení beletristických textů se v devadesátých letech zvyšovalo až do roku 2000. Od této doby došlo opět k poklesu a počet se ustálil okolo 20 %.

Počet vydané beletrie⁷⁶

	1985	1990	1995	2000	2005
Tituly celkem	4004	4136	8994	11965	15350
Z toho beletrie	586	553	3214	3281	3340
Podíl beletrie na celkovém počtu	15 %	13 %	36 %	27 %	21 %

Trávníček také čerpal z Ročních výkazů o neperiodických publikacích Národní knihovny ČR. Nelze ovšem s přesností určit, kolik procent z tohoto množství vydané beletrie tvoří beletrie překladová. Můžeme předpokládat, že u každé jazykové oblasti tomu bylo jinak. Například u francouzských publikací se dá sledovat mírný nárůst textů filozofických, odborných, zatímco u titulů původem německých se zvyšuje počet vydané brakové literatury, která také spadá do oblasti beletrie.

Z ročních výkazů o neperiodických publikacích Národní knihovny ČR můžeme od roku 1998 sledovat počet překladů na českém knižním trhu a to, jaký byl původní jazyk těchto publikací. Můžeme říci, že angličtina zůstávala dominantním překládaným jazykem, jehož podíl na celkové produkci titulů zůstal konzistentní okolo 16–17 %.

Počet vydaných překladů⁷⁷

	1998	1999	2000	2001
Angličtina	1889	2118	2088	2340
Ruština	30	33	41	36
Němčina	1228	1106	927	991
Francouzština	199	192	201	227
Španělština	28	24	26	38

⁷⁶ TRÁVNÍČEK, Jiří. *Překnížkováno: co čteme a kupujeme (2013)*. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7050-637-0. s. 25.

⁷⁷ Roční výkazy o neperiodických publikacích po roce 1993.

V. Podpora překladové literatury

a. Překladatelské ceny

Za minulého režimu existovala **Státní cena SSSR**, která byla každoročně udělována ústředním výborem v letech 1967 až 1991 za tvůrčí úspěchy v oblasti vědy a techniky, literatury a umění. V jejím rámci byli překladatelé úplně odsunuti a oceňováni byli pouze spisovatelé.

V roce 1991 začala Obec nakladatelů každý rok udělovat **Cenu Josefa Jungmanna** za nejlepší první překlad díla v českém jazyce. V prvních ročnících často získávali ocenění překladatelé, kteří působili v oboru již za komunistického režimu, například Jiří Stromšík, Hanuš Karlach, Jiří Pelán a další. Ačkoliv se jedná o prestižní cenu, domnívám se, že je mediálně poněkud upozadřována na úkor jejího protikladu – anticeny Skřípec. Dle slov některých překladatelů: „Ani pro překladatele [totiž] není snadné dozvědět se, že jeho překlad je mezi nominovanými na Cenu Josefa Jungmanna...“⁷⁸ Dalo by se předpokládat, že nakladatelé budou upozorňovat na kvalitu svých překladů a budou se snažit díla nominovaná na Cenu Josefa Jungmanna propagovat, ale není tomu tak. „Ani nakladatelé na Světu knihy u svých stánků zákaznicky na překlady, které přitom většinou sami nominovali, nijak neupozorňují.“⁷⁹

Literární anticena nesoucí název **Skřípec** byla vytvořena v roce 1994 vynikající překladatelkou z angličtiny Evou Kondrysovou spolu s Obcí překladatelů jako reakce na příliv velkého množství nekvalitních překladů světových děl, který zde nastal po roce 1989. Jedná se o unikátní projekt, který v Evropě jinde neexistuje. Tato anticena je udělována za překladové dílo, ve kterém jsou závažné nedostatky v převodu z cizího jazyka do češtiny nebo zasahuje do práv autora staršího překladu. Posudky a analýzy k jednotlivým překladům byly vytvářeny známými překladateli, například Jarmilou Emmerovou, Josefem Čermákem a dalšími.

Hned v prvním ročníku v roce 1994 byl Skřípec udělen Zuzaně Čaplové z nakladatelství Riopress, v následujících letech se zde opakovaly tituly nakladatelství Volvox Globator a Votobia. Volvox Globator patří mezi příklady nakladatelství, která v devadesátých letech publikovala velké množství děl za rok, což se podepsalo na jejich kvalitě.

⁷⁸ DE BRUIN HÜBLOVÁ, Magda. Překladatel? Kdo to je?. In: *ILiteratura.cz* [online]. 23.10. 2013 [cit. 2022-04-19]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/Clanek/30615/prekladatel-kdo-to-je>

⁷⁹ Tamtéž.

V prvních ročnících udělování ceny Skřípec byly oceněny překlady špatné ve smyslu amatérského překladu, ale za rok 1996 získala Skřípec Adéla Václavková za překlad díla George Orwella, „jemuž bylo vyčítáno, že se jeho česká podoba příliš odlišuje od originálu“⁸⁰ – tyto nepřesnosti už tedy běžný laik na rozdíl od předchozích let nepozná. Zároveň se s přibývajícimi lety zvyšoval také počet oceněných z důvodů shody s překladem starším. Anticenu tedy po roce 2000 již nezískávala jen nově vzniklá nezkušená nakladatelství, ale i známé nakladatelské domy jako Host či Mladá fronta. Obecně se můžeme domnívat, že úroveň překladů se začala zvyšovat, a proto bylo po roce 2000 častěji oceněno překladové dílo z důvodu plagiátorství.

Sám oceněný překladatel ani nakladatelství se ve většině případů pro cenu nedostaví – poprvé se tak stalo až po čtyřech letech udělování v roce 1998, kdy si cenu převzal Ivory Rodriguez za překlad díla *Artušova smrt* Thomase Maloryho vydaný v nakladatelství Jota.⁸¹ Zatímco některá nakladatelství získala Skřípec za své překladové tituly opakovaně, aniž by to mělo zjevný vliv na úpravu jejich redakční strategie, pro prestižní nakladatelství má anticena větší negativní váhu. Když v roce 2006 Mladá fronta získala Skřípec za překlad knihy Davida Baldacciho *Hrátky o hodiny* od Ivana Brože, šlo o fatální chybu jak v překladu, tak v redakci celého textu. Překladatel od této chvíle nevydal ani jednu knihu v nakladatelství Mladá fronta, ale přešel do nakladatelství dalšího – například dále publikoval v nakladatelstvích Epoque, Moba a Ottově nakladatelství.

Anticena Skřípec je součástí programu veletrhu Svět knihy, kde je také udělována, a těší se velké oblíbenosti. Z nominovaných překladových textů je předčítáno a poté jsou porotou překlady komentovány.

Mezi nakladatelství, jejichž díla zatím nezískala ani jednou ocenění Skřípec, patří například nakladatelství Argo, Atlantis a Paseka.

Překladatelé byli oceňováni Státní cenou již za první republiky, ale až po roce 1989 jim byla vytvořena samostatná kategorie. V roce 1954 byl oceněn Ján Smrek za překlady Sándora Petöfiho a roku 1955 Erik Adolf Saudek za překlady Williama Shakespeara, ale poté až do devadesátých let ocenění za překlad nedostal žádný překladatel. Od roku 1995 je udělována Ministerstvem kultury ČR **Státní cena za překladatelské dílo** za významný

⁸⁰ *Lidové noviny: založeny 1893 - obnoveny 1988: [Vydání Praha].* Praha: Lidové noviny, 27.05.1998, 11(122), p. 13. ISSN 0862-5921. Dostupné také z: <https://dnmt.mzk.cz/uuid/uuid:4aeb7a20-5340-11ea-970b-5ef3fc9bb22f>

⁸¹ Tamtéž.

překlad literárního díla z cizího do českého jazyka nebo za dosavadní činnost v oblasti překladu. S cenou byla nejdříve spojena odměna 200 000 Kč pro spisovatele a 100 000 Kč pro překladatele, od roku 2006 je odměna 300 000 Kč jednotná pro obě kategorie. V devadesátých letech toto ocenění získalo množství překladatelů působících již v socialistickém Československu ve státních nakladatelstvích. Mezi laureáty patřili například Ludvík Kundera, Luba a Rudolf Pellarovi, Jan Vladislav a Jiří Pelán.

Překladatelskou kategorii lze nalézt také v rámci ocenění **Magnesia Litera**.

Na podporu začínajících překladatelů byla v roce 1992 Obcí překladatelů vytvořena **Cena Jiřího Levého**. Účastní se jí překladatelé do 35 let, cílem je objevit nové talenty na poli překladu do češtiny.

b. Podpora překladů ze strany cizích států

Od roku 1992 se na našem trhu začaly projevovat znaky krize z odbytu v důsledku přehlcenosti knižní sféry. V tomto období se také začal rozvíjet systém podpory nekomerčních překladových titulů ze strany zahraničních institucí.⁸² Systém grantů umožnil například vydání děl z menších literatur.

Pro podporu vydávání překladů z cizího jazyka do češtiny byla vytvořena řada grantů a stipendií. Nemusí se vždy jednat pouze o podporu finanční, ale existují také stipendia ubytovací. V rámci ubytovacího stipendia je překladatelům, ale i literátům, nabízen rezidenční pobyt na území daného státu. Podmínkou pro udělení stipendia je navržení určitého projektu, který bude při samotném pobytu realizován – například překlad některého díla.

Nadace Český literární fond poskytuje granty na podporu projektů v oblasti původní i přeložené literatury. Tyto granty mohou být jednorázové nebo i pravidelně poskytované tvůrčím pracovníkům.

Na překlad, vydání, distribuci i propagaci beletristických děl byl v roce 2014 vytvořen projekt Kreativní Evropa. Tento projekt cílí především na podporu překladů z méně používaných jazyků. Zároveň se Kreativní Evropa snaží přispět ke zviditelnění překladatelů a k dosažení odpovídajícího honoráře za překlad.

⁸² ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati--: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia, 2014, Historie. ISBN 978-80-200-2404-6, s. 391.

Pro podporu vydávání **německé literatury** v cizích jazycích byl vytvořen Goetheho-Institut literatury v cizích jazycích. Cílem tohoto programu je zpřístupnit českým čtenářům aktuální díla soudobé německé literatury. Podpora je po schválení realizována poskytnutím příspěvku k nákladům za překlad, který je vyplacen po vydání přeložené knihy.⁸³

Podpora překladů z **francouzské literatury** může být poskytnuta ze strany Ministerstva zahraničních věcí Francie, které prostřednictvím Francouzského institutu v Praze přispívá nakladatelům, již chtějí publikovat české překlady francouzských autorů. Existuje také *Fond Šalda*, byl založen v roce 1993 a v jeho rámci byl již podpořen překlad více než 600 textů.⁸⁴ Tento program se zaměřuje na dlouhodobé projekty a propagaci francouzských autorů a dotace mohou být využity na pokrytí výdajů spojených s publikací děl, včetně propagace. Zároveň Francouzský institut poskytuje také pobytová stipendia pro samotné překladatele z francouzského do českého jazyka – účastnit se mohou ti, kterým již minimálně jeden překlad vyšel. Další podporu překladů financuje Centra national du livre a také Francouzský institut v Paříži.

Pokrytí až 100 % nákladů na překlad **polské literatury** nabízí ve svém programu polské Ministerstvo kultury. Od roku 2000 zde díky příspěvkům polského Ministerstva kultury vyšlo přes 170 přeložených děl polských autorů.⁸⁵

Podobné programy, byť s různě štědrá podporou, nabízí i ministerstva zahraničí dalších států.

c. Doprovodné aktivity (knižní veletrhy)

Knižní veletrhy a prezentace slouží pro nakladatele jako událost společenská, obchodní, ale také jako forma propagace. Slouží především pro odborníky z knižního trhu, ale také pro veřejnost. Na veletrzích se prezentují nejnovější trendy, které se na trhu objevily, slouží také jako místo pro vytvoření kontaktů a jejich důležitou funkcí je obchod s právy a licencemi.

⁸³ Granty. *Obec překladatelů* [online]. Praha, 2016 [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <http://www.obecprekladatelu.cz/granty.htm>

⁸⁴ Nakladatelé: Dotace z fondu Šalda – Francouzský institut v Praze. *Institut Français Prague* [online]. Praha [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <https://www.ifp.cz/cz/kultura/knizni-spoluprace/nakladatele/#/>

⁸⁵ The ©Poland Translation Program. *Book Institute Poland* [online]. 2017 [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <https://instytutksiazki.pl/en/grants,3,programs-of-the-book-institute,2,the-©poland-translation-program,15.html>

Zvláště mezinárodní knižní veletrhy mají vliv i na tvorbu překladové literatury, potkávají se zde totiž nakladatelé, spisovatelé, překladatelé a další z různých koutů světa.

Dalším důležitým aspektem napomáhajícím tvorbě překladů je na veletrzích tradice hostující země – každý rok je pořadatelé vyhlášena země, která se stane čestným hostem veletrhu a dostane příležitost představit návštěvníkům svou literaturu.

Největší knižní veletrh ve Frankfurtu nad Mohanem je důležitým pro nákup práv a licenci na vybrané tituly. Zároveň veletrh bere v potaz také roli překladatele, který je důležitým zprostředkovatelem kultury do cizích zemí. Například Frankfurtský festival je každoročně brán jako příležitost pro prezentaci práce německých překladatelů a obecně jako možnost, jak upozornit na roli překladatele.

Na českém knižním veletrhu je naopak medializovaná spíše špatná práce překladatelů. Překladatelům je zde udělována anticena *Skřípec*, kterou odborná porota hodnotí nejhorší překlady z cizího jazyka do češtiny. Předávání anticeny je oblíbenou součástí programu a těší se velké popularitě, která svým způsobem upozaduje udělování cen prestižních. Dále jsou zde také Obcí překladatelů vystaveny knihy, jejichž překlad byl nominován na Jungmannovu cenu – ta už zde ovšem není předávána a není ani jinak propagována.

Mezinárodní festivaly jsou důležitým kontaktním místem také pro obchod s právy, Dana Kalinová, ředitelka veletrhu Svět knihy, svého času přiznávala, že místo určené čistě pro vyjednávání o právech na překlad na českém mezinárodním knižním veletrhu zatím zajištěno nebylo: „Třeba se mi nepodařilo zajistit to, co by každý mezinárodní veletrh měl mít – tzv. *rights center*, místo, kde by se obchodovalo a autorskými právy.“⁸⁶ Tento problém prakticky přetrvává dodnes.

⁸⁶ Dana Kalinová: „Jih proti Severu jsem četla šestkrát“, rozhovor vedl Jiří Trávníček in J. Trávníček (ed.): *Knihy a jejich lidé*, cit. dílo, s. 140–151, zde s. 149.

Závěr

V předkládané práci byl zmapován knižní trh před rokem 1989 se zaměřením na překladovou literaturu. Politická situace měla na trh a tvorbu překladů významný vliv. V rámci systému gescí na knižním trhu v socialistickém Československu bylo oficiálně povoleno zaměřením na zahraniční texty pouze Státnímu nakladatelství pro krásnou literaturu, hudbu a umění. Velkou část z překladové literatury tvořila literatura z ruskojazyčných zemí, kterým byly v každém nakladatelství vyhrazeny samostatné edice.

Po roce 1989 došlo vlivem nového tržního hospodářství k zániku zavedených státních nakladatelských podniků a naopak ke vzniku soukromých nakladatelů, kteří často čerpali z překladových edic a titulů zaniklých nakladatelství. Jádrem nově vzniklých prestižních podniků byli většinou lidé pracující za minulého režimu pro nakladatelství Odeon a podíleli se na tvorbě nové struktury knižního trhu.

Z analýzy provedené pomocí databáze Národní knihovny ČR bylo zjištěno, že mezi lety 1989 a 1993 došlo k rapidnímu poklesu vydaných překladů z ruštiny. Spolu s celkovým nárůstem produkce titulů se zvýšil také podíl překladů z angličtiny a němčiny. U angličtiny podíl na celkové produkci narostl ze 4 % v roce 1990 na téměř 18 % v roce 1996. Od tohoto roku zůstalo číslo podílu konzistentní kolem 16–17 %. Překvapivým zjištěním bylo, že počet přeložených titulů z angličtiny a němčiny byl na počátku devadesátých let téměř na stejné úrovni, procentuálně se počet začal snižovat až od roku 1996. Souhrnně měla překladová díla třetinový podíl na celkové produkci.

V devadesátých letech se také zvětšil podíl vydaných beletristických textů – zatímco v roce 1990 tvořila beletrie pouhých 15 % produkce na trhu, roku 1995 to bylo již 37 %. Dle dostupných dat nelze s přesností určit, jaké zastoupení v tomto počtu beletrie měla beletrie překladová. Můžeme se domnívat, že u jednotlivých jazyků se procento měnilo různě. Zatímco u děl francouzských můžeme v devadesátých letech sledovat spíše nárůst filozofických a odborných textů, u děl původně německých se zvýšilo množství vydávané brakové literatury, kterou také řadíme do oblasti beletrie. Z menších jazykových oblastí se k nám dostávala především kratší prozaická díla.

Po roce 1989 se také proměnilo spektrum edic nakladatelství, bylo celkově potlačeno vydávání klasické literatury, která nebyla tolik zisková, a naopak vznikaly edice zaměřené na soudobou světovou literaturu.

S větším počtem překladové literatury po roce 1989 souvisí také způsob její tvorby. V devadesátých letech bylo vydáno velké množství nekvalitních překladů, na něž

reagovala Obec překladatelů vytvořením anticeny Skřípec. Sledováním výherců této anticeny a zdůvodnění výhry můžeme vyhodnotit, že se úroveň překladů v čase zvyšovala a koncem devadesátých let mnohdy dostal překladatel ocenění z důvodu plagiátorství, a nikoli špatné jazykové kvality.

V práci byla dále rozebírána proměna postavení překladatele na českém knižním trhu. Na základě dostupných rozhovorů a pamětí lze dojít k závěru, že postavení překladatelů se před rokem 1989 a po něm téměř nezměnilo. Vznikl pouze nový způsob určování výše honorářů, jejich vyplácení a také může překládat téměř každý bez ohledu na politickou situaci. Role překladatele je ovšem v českém prostředí stále upozadována a podceňována a dle výzkumu Evropské rady asociací literárních překladatelů CEATL z roku 2007 jsou na tom čeští překladatelé, co se týče průměrného honoráře, nejhůře v Evropě.

Ke konci byly v předkládané práci zkoumány druhy podpory překládaní literatury. Zejména v rámci menších jazykových oblastí je důležitá podpora ze strany státu původních děl. Dalším faktorem v rámci podpory tvorby překladů jsou překladatelské ceny, pro ocenění kvalitních překladů, a zejména unikátní anticena Skřípec, která byla reakcí na velké množství špatných překladů v devadesátých letech. Bylo zjištěno, že tato anticena může mít dopad na práci překladatele, tedy poznamenat jeho angažmá u prestižního nakladatelství.

Na závěr je třeba říci, že vlivem globalizace a moderních technologií vzniká otázka, zda se překladová literatura bude v budoucnu dále rozvíjet, zda bude stále potřeba kvalitních překladatelů, nebo budou knihy překládány pomocí technologie, či dokonce nebude třeba převádět do češtiny díla z rozšířených jazyků, jako je angličtina a němčina.

Bibliografie

- FROMKOVÁ, J.: *Proč překladatelé nechtějí odejít ze Svazu spisovatelů?* Listy 1969, č. 7.
- HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949-2006*. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-165-3.
- HORÁČEK, Ladislav a Petr PLACÁK. *Přece tady nebudeme sedět nasucho: bilanční rozhovor Petra Placáka s nakladatelem Ladislavem Horáčkem*. Praha: Paseka, 2014, s. 117.
- JANOUSEK, Pavel a Petr ČORNEJ. *Dějiny české literatury 1945-1989*. III, 1958-1969. Praha: Academia, 2008, 549 s. ISBN 9788020015839.
- JANOUSEK, Pavel a Petr ČORNEJ. *Dějiny české literatury 1945-1989*. IV, 1969-1989. Praha: Academia, 2008, 977 s. ISBN 9788020016317.
- KLÍMOVÁ, Nikola, ed. *České knižní obálky v edičních řadách: SNKLHU Odeon 1953-1995*. V Praze: UMPRUM, 2016. ISBN 978-80-87989-20-3.
- KOPECKÝ, Václav. *Knihy do rukou lidu!: Zákon o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací : Projevy a dokumenty*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1949. Malá knihovna informací.
- KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. Jinočany, 1994. ISBN 80-857-8714-8.
- *Několik pohledů na vydávání klasické literatury v SNKLHU*. Praha: SNKLHU, 1955. 153 s. Ediční plány některých dalších edic.
- NOVÁK, Pravomil. *70 let nakladatelství Vyšehrad 1934-2004*. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-727-8.
- PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, 649 s. ISBN 978-80-200-2407-7.
- RUBÁŠ, Stanislav. *Slovo za slovem: s překladateli o překládání*. Praha: Academia, 2012, 450 s. Paměť, sv. 47. ISBN 978-80-200-2054-3.
- ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati--: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia, 2014, Historie. ISBN 978-80-200-2404-6.
- TRÁVNÍČEK, Jiří, ed. *Knihy a jejich lidé: čtenářské životopisy*. Brno: Host, 2013. ISBN 978-80-7294-967-0.
- TRÁVNÍČEK, Jiří. *Překnížkováno: co čteme a kupujeme (2013)*. Brno: Host, 2014. s. [5]. ISBN 978-80-7050-637-0.

Elektronické zdroje

- *Argo* [online]. Argo, c2016-2022 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: <https://argo.cz>
- *CEATL: Conseil européen des associations de traducteurs littéraires* [online]. c2022 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: <https://www.ceatl.eu>
- DE BRUIN HÜBLOVÁ, Magda. Překladatel? Kdo to je?. In: *ILiteratura.cz* [online]. 23.10. 2013 [cit. 2022-04-19]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/Clanek/30615/prekladatel-kdo-to-je>
- HVÍŽDALA, Karel. Rozhovor : *Fajnsmekr na nezaměnitelné knihy*. In *Neviditelný pes: první český ryze internetový deník* [online]. 2008, roč. 15 [cit. 2022-2-19]. Dostupný z: https://neviditelnypes.lidovky.cz/kultura/rozhovor-fajnsmekr-na-nezamenitelne-knihy.A081224_203838_p_kultura_wag
- JANOUSĚK, Pavel a Petr ČORNEJ, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989* [online]. Praha: Academia, 2008 [cit. 2021-11-17]. ISBN 978-80-200-1527-3. Dostupné z: https://www.ucl.cas.cz/edicee/images/data/dejiny/dcl_1945-1989/I/celá%20kniha.pdf
- Legislativa: Smlouvy v oblasti literatury: překlad. *CzechLit* [online]. Praha [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/zdroje/legislativa/smlouvy-v-oblasti-literatury-preklad/>
- *Lidové noviny: založeny 1893 - obnoveny 1988: [Vydání Praha]*. Praha: Lidové noviny, 27.05.1998, 11(122), p. 13. ISSN 0862-5921. Dostupné také z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:4aeb7a20-5340-11ea-970b-5ef3fc9bb22f>
- Nakladatelé: Dotace z fondu Šalda – Francouzský institut v Praze. *Institut Français Prague* [online]. Praha [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <https://www.ifp.cz/cz/kultura/knizni-spoluprace/nakladatele/#/>
- NĚMEC, Jan. Nepotřebujeme spravedlivé umění. *Časopis Host* [online]. 06/21 [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <https://casopishost.cz/clanky/11067-nepotrebujeme-spravedlive-umeni>
- *Obec překladatelů* [online]. c2016-2022 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: <http://www.obecprekladatelu.cz>
- Online katalog Národní knihovny ČR [online]. Praha: Národní knihovna ČR, c2014 [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=nkc

- Roční výkazy o neperiodických publikacích od roku 1993. *Národní knihovna České republiky* [online]. Národní knihovna České republiky, c2012 [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://text.nkp.cz/sluzby/sluzby-pro/sluzby-pro-vydavatele/vykazy>
- *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. ÚČL AV ČR, c2006–2011 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz>
- STASZEK, Zdeněk. Překlady, mandaly a byznys. *Host 7 dní online* [online]. 20/09/2017 [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <http://www.h7o.cz/preklady-mandaly-byznys/>
- The ©Poland Translation Program. *Book Institute Poland* [online]. 2017 [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <https://instytutksiazki.pl/en/grants,3,programs-of-the-book-institute,2,the-©poland-translation-program,15.html>